

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ-ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ:ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:Παλάντζα Κωνσταντίνας
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:Θεοδωράκης Γ. Καθηγητής

Δήμας Γ. Ε.Ε.ΔΙ.Π.

Παπακώστας Χ. (407/80)

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ :2005-2006

ΤΙΤΛΟΣ: «ΠΕΡΙΒΟΛΙ:Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΧΟΡΟΙ
ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΟΥ»

ΤΡΙΚΑΛΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4822 1
Ημερ. Εισ.: 11-09-2006
Δορυά:
Ταξινόμητικός Κωδικός: ΠΤ-ΠΕΦΑΑ
2006
ΠΑΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000086852

Αφιερωμένη στην
οικογένειά μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ
2. ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΩΡΙΟΥ
3. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
4. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΧΩΡΟΣ
5. ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ
6. ΤΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ
7. ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΠΙΝΔΟΥ
8. ΚΙΝΙΚ΄
9. ΜΑΧΑΛΑΔΕΣ
10. ΒΡΥΣΕΣ
11. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
12. ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ
13. ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ
14. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΙΟΥ
15. Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
  - ΧΟΡΟΙ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΩΝ
  - ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ
  - ΓΑΜΟΣ
16. Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ
  - ΚΛΗΔΩΝΑ
  - ΣΤΙ ΒΙΑΝΙΑΡΗ
  - ΜΟΝΟΗΜΕΡΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ
  - ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ
  - ΣΤ΄ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΑ (ΜΙΚΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός της Διπλωματικής αυτής εργασίας είναι η καταγραφή και διάδοση των χορών και των εθίμων του χωριού Περιβόλι Γρεβενών. Η αγάπη που μου έχει μεταδώσει η οικογένειά μου γι' αυτό το χωριό είναι τόσο μεγάλη που ήθελα πάντα να κάνω γνωστά τα έθιμα και το ύφος και τους χορούς που χορεύω εγώ από τριών χρονών κοριτσάκι.

Είναι αλήθεια ότι είναι πλούτος αυτό που κληρονόμησα εγώ από την οικογένεια της μητέρας μου. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι πλούτος της ψυχής είναι να αισθάνεσαι ανά πάσα στιγμή ότι ανήκεις κάπου, ανήκεις σε μια κοινότητα ατόμων και εκτός από αυτό όπου και αν πας σε όλη τη γη θα βρεις ομοίους σου. Κάτι άλλο που θα ήθελα να αναφέρω για αυτή την εργασία είναι ότι μου ήταν δύσκολο να αισθανθώ παρατηρητής γιατί από μικρή ήμουνα πάντα συμμετέχοντας. Έτσι αυτή η έρευνα έγινε με περισσότερη συμμετοχή και με μεγαλύτερο πάθος για πράγματα τα οποία μέχρι τώρα δεν ήξερα.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η ποιοτική επιτόπια έρευνα με τα παρακάτω στάδια σύμφωνα με την Ρ. Λουτζάκη(1992).

1.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

2.ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

- Άμεση παρατήρηση του χορού και των κινήσεων που τον αποτελούν
- Συνέντευξη για το χορό
- Συνέντευξη για το χώρο και περιβάλλον

3.ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

- Ενεργός συμμετοχή
- Καταγραφή των κινήσεων
- Καταγραφή των εθίμων που περιέχουν χορό(λεκτική ,φιλμ,βίντεο)
- Χρησιμοποίηση οδηγών και ερωτηματολογίων
- Σημειώσεις.

4.ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΛΙΚΟΥ.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ένας χώρος μια ιστορία

Σύμφωνα με τον ιστορικό Στέργιο Λαϊτσο τα ονόματα, σημεία αναγνώρισης, προσδιορισμού, στοιχείο ταυτότητας, είναι η ίδια η ιστορική ταυτότητα των Βλάχων που εγγράφεται σε όλα αυτά τα ονόματα των μικρών τόπων. Και οι ίδιοι φαίνεται να το ξέρουν κι αισθάνονται σίγουροι για αυτή τους την αυτογνωσία όπως και για τα βουνά τους. Διότι αυτή είναι η δική τους, η βιωμένη αλήθεια... Το Περιβόλι, «μια ομορφιά πραγματική, απλή κι αληθινή» όπως γράφει ο Ενισλείδης, είναι χτισμένο σε ένα φυσικό άνδηρο της μακεδονικής Πίνδου σε υψόμετρο 1350 μέτρα. Η επίσημη ονομασία μόνο ηχητική συγγένεια έχει με την αρχική ονομασία του οικισμού. Οι εντόπιοι βλαχόφωνοι κάτοικοι του οικισμού το ονομάζουν «Πριβόλεα» ή «Πιριβόλεα». Η βλάχικη αυτή ονομασία προέρχεται από την ελληνική λέξη περιβολή που σημαίνει «περιβεβλημένος χώρος, περιοχή». Την υπόθεση αυτή ενισχύει το γεγονός ότι μέχρι σήμερα ο πυρήνας του οικισμού ονομάζεται «πιριουχία»-περιοχή. Αρχικά υπήρχε στη θέση «περιοχή Άη Γιώργη» ένα κάστρο που μαζί με το φυλάκιο «ρόκα» ήλεγχε τη δίοδο στον αυχένα «φάγκο βίμτο». Το κάστρο αυτό ήταν ένα από τα πολλά στο τμήμα της βόρειας Πίνδου κι αποτελούσε μέρος ενός δικτύου κάστρων και φυλακίων του οποίου τις απαρχές τοποθετεί η ιστοριογεωγραφική έρευνα στην περίοδο του Διοκλητιανού. Αυτό το δίκτυο ελέγχου των ορεινών διαβάσεων ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένο στην περιοχή καθώς διέρχονταν από εκεί σημαντικοί εμπορικοί και στρατιωτικοί δρόμοι στη βυζαντινή περίοδο και διατηρήθηκε έως και τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Η λειτουργία του χώρου λοιπόν που παρέμενε η ίδια, ένα φαινόμενο μακράς διάρκειας, διατήρησε το αρχικό τοπωνύμιο στην πλησιέστερη ηχητική του μορφή στην προφορική παράδοση των κατοίκων του συγκεκριμένου χώρου. Σε αυτή την Διοκλητιάνεια περίοδο τοποθετούν την παρουσία των Βλάχων στις κλεισούρες της Πίνδου σχετικές ειδήσεις από τη βυζαντινή ιστοριογραφία.

Η εκμετάλλευση από την αρχαιότητα ήδη των ορυχείων χαλκού στις θέσεις «καλύβια», «κουβάτες», «σμιρίστι» στα όρια Μακεδονίας-Ηπείρου φαίνεται ότι διεύρυνε τη σημασία του στρατιωτικού αυτού φρουρίου σε συνάφεια με την ιστορική εξέλιξη του ευρύτερου χώρου κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και του προσέδωσε στα πλαίσια του οικιστικού συστήματος της περιοχής έναν ξεχωριστό ρόλο που διέσωσε έως και τους μέσους Βυζαντινούς χρόνους. Αρχαιολογικά ευρήματα από τη θέση

«Παλιομανάστρι», τα υπολείμματα οχυρώσεων στις θέσεις «Παλιόκαστρο», «Πιρουστή» και «Κάλουτα» ενισχύουν την παραπάνω υπόθεση.

Οι πληροφορίες που έχουμε για το οικιστικό σύστημα της περιοχής παρότι προέρχονται από την περίοδο της Τουρκοκρατίας μαρτυρούν την ύπαρξη ενός ιεραρχικά διαβαθμισμένου κι οργανωμένου χώρου, όπου η «χώρα περιβολή» είναι το κέντρο του συστήματος μιας ομάδας από «χορρα». Η ύπαρξη κατά τους Βυζαντινούς χρόνους του παραπάνω οικιστικού συστήματος πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Ιδιαίτερα κατά τους υστεροβυζαντινούς χρόνους οι μικροοικισμοί της περιοχής θα πρέπει να συνιστούσαν ένα είδος κτηνοτροφικής και στρατιωτικής πρόνοιας όπως κι οι άλλοι οικισμοί της «άνω Βλαχίας» δηλαδή της Πίνδου στα περάσματα από Ήπειρο προς Θεσσαλία και Μακεδονία. Οι μικροοικισμοί - «πρόνοιας» εκτείνονταν στην κοιλάδα «Μπαϊτάνι» στον άνω ρου του Αώου ποταμού και στην κοιλάδα του «Αρίου Άλμπου» στις θέσεις «άγιου-Νικόλα» και «αγίνι», όπου οικόσιτη κτηνοτροφία, μικροκαλλιέργειες, περιορισμένη υλοτομία και τα αντίστοιχα προϊόντα συντηρούσαν

τον πληθυσμό, το πλεόνασμα του οποίου εξάγονταν στην αυτοκρατορική στρατιωτική υπηρεσία του στρατηγού «των Βλάχων Ελλάδος», όπως ονομάζονται τα επίλεκτα τάγματα του θεσσαλικού ιππικού των Βυζαντινών. Επιπλέον ένας συνδυασμός παραγόντων όπως οι κλιματικές αλλαγές, η εγκατάσταση των Σλάβων, κι η παρακμή των επαρχιών κατά τη πρώτη περίοδο της μεσοβυζαντινής εποχής (6ος □9ος αι.) οδηγούν στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και διευρύνουν έτσι τον ορίζοντα των δραστηριοτήτων των λατινόφωνων πληθυσμών της Πίνδου και της Θεσσαλίας. Η ολοένα κι αυξανόμενη μεία των Βλάχων της Πίνδου και της Θεσσαλίας από τους βυζαντινούς ιστορικούς από τον 10ου αιώνα και μετά είναι ενδεικτική της σημασίας που αποκτούν για το ανατολικό ρωμαϊκό κράτος οι οικονομικές δραστηριότητες των πληθυσμών αυτών σε συνδυασμό με τη διάθεση του υπερπληθυσμού σε στρατιωτικού χαρακτήρα ομάδες τους ονομαστούς «μεγαλοβλαχίτες ιππείς» του 12ου και 13ου αιώνα.

Η συγκρότηση του οικισμού «χοαρα» στη σημερινή του θέση πρέπει να τοποθετηθεί στον 14ο αιώνα. Είναι η περίοδος κατά την οποία σύμφωνα με έγγραφα των μονών των Μετεώρων εμφανίζονται τα ονόματα των οικισμών της Πίνδου και περιγράφονται τα όριά τους στη σημερινή τους θέση. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του γειτονικού προς το Περιβόλι οικισμού της Μηλιάς «Αμέρου». Εξωτερικοί παράγοντες που συντέλεσαν στη σύσταση του οικισμού μπορεί να θεωρηθούν οι εσωτερικές μετακινήσεις βυζαντινών πληθυσμών από τις βόρειες επαρχίες (σήμερα περιοχή Αλβανίας) κατά τα τέλη του 13ου και στη διάρκεια του 14ου αιώνα, ο ανταγωνισμός των Δεσποτών της Ηπείρου προς τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα καθώς ενίσχυαν τα βλάχικα τσελιγκάτα της Πίνδου και τους βλάχικους πληθυσμούς που συγκροτούσαν ξεχωριστό κι επίλεκτο τμήμα στο ιππικό του κράτους της Ηπείρου και νέμονταν ως «αβασίλευτοι», δηλαδή μη αυτοκρατορικοί, τα όρη της Πίνδου, η παραπέρα αποδυνάμωση της επαρχιακής αυτοκρατορικής εξουσίας, οι σερβικές επιδρομές και τέλος η ταχεία επικράτηση των Οθωμανών στις δυτικές βαλκανικές επαρχίες. Από τα σωζόμενα οθωμανικά έγγραφα προκύπτει ότι ο οικισμός Περιβόλι τον 16ο αιώνα είναι εγγεγραμμένος στον κώδικα των «Αφιερωμάτων» (Βακούφια) ως «εξαιρετικόν τιμάριον» και οι κάτοικοί του είναι «ασύδοτοι», χαίρουν δηλαδή ειδικού νομικού καθεστώτος σε ότι αφορά στη διοίκηση και στην απόδοση φορολογίας. Στα 1789 η «χώρα περιβολι» είναι το πολιτικό, διοικητικό, οικονομικό κέντρο για τα «γηρο χορηα αλαπασαρά κε παλόκαστρο κε καληβηα κε αη λουκά κε μετοχη κε μπηθούλτση κε χράπα κε καρήτσα κε

λαβανητσα». Η «χώρα περιβολι» εδώ και τέσσερις αιώνες αντιπροσωπεύει πια ως μονάδα τοπικής αυτοδιοίκησης την περιοχή στην οθωμανική Πύλη και διαπραγματεύεται το καθεστώς των σχέσεών της με αυτή. Η ακμή της κτηνοτροφίας και η ανάπτυξη βιοτεχνικών κι εμπορικών δραστηριοτήτων, η ανάπτυξη των ημιονηγών μεταφορών, «τα περίφημα Περιβολιώτικα καραβάνια μετέφεραν την πραμάτεια από άκρη γης» σημειώνει ο γάλλος πρόξενος στα Γιάννενα Πουκεβίλ, η αύξηση του πληθυσμού με τη συνένωση των γειτονικών μικροοικισμών, η εγκατάσταση πληθυσμών και το προνομιακό καθεστώς αποτυπώθηκαν στην ανοικοδόμηση νέων μεγάλων ναών στον τύπο της τρίκλιτης βασιλικής (Άγιος Παντελεήμων 1703, καθολικό μονής αγίας Τριάδας 1729, άγιος Γεώργιος 1760) και ολοκλήρωναν μια πορεία ανάπτυξης που είχε αρχίσει να εκδηλώνεται το 1603 με την ανέγερση του νέου καθολικού στη βυζαντινή μονή του αγίου Νικολάου (1308). Στον τοπογραφικό ιστό του οικισμού αποτυπώνονται εκείνη την περίοδο εκτός από τη συνένωση των μικροοικισμών, η εγκατάσταση πληθυσμών προερχόμενων από άλλους βλαχόφωνους οικισμούς της Ηπείρου, το σύστημα συγγένειας κι ένα νέο δυναμικό στοιχείο της κοινοτικής ζωής οι κοινωνικές διαστρωματώσεις.

(www.perivoli.gr 2005)

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

«Το καλοκαίρι του 1914 το πρώτο μετά την απελευθέρωση και ο ζήλος για την ιδιαίτερη πατρίδα τους συγκέντρωσε τους περισσότερους ,από κάθε άλλη φορά κατοίκους .Ο νόμιμος πληθυσμός που εγγεγράφηκε τότε στα δημοτολόγια έφθασε τους 7658 κατοίκους. Και δεν είχαν συγκεντρωθεί όλοι γιατί δεν είχαν στέγη.

Η απογραφή του Μαΐου 1928, σε εποχή που ο περισσότερος κόσμος ήταν ακόμη στα χειμαδιά ή στο δρόμο προς το χωριό ,εκτός από ελάχιστους που ήδη είχαν φτάσει , αναγράφει πληθυσμό 164 κατοίκους. Η απογραφή του Οκτωβρίου του 1940, όταν πάλι οι νέοι ήταν με τα όπλα εξαιτίας το προεπιστρατεύσεως , και οι περισσότεροι κάτοικοι είχαν κατεβεί στα χειμαδιά, αναγράφει πληθυσμό 699 κατοίκων»
(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,122-124)

« Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων του Περιβολίου οι κάτοικοι δεν χάθηκαν, δεν εγκατέλειψαν το χωριό, μετά τη μεγάλη καταστροφή την πυρπόληση του 1943 που το χωριό καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Αντίθετα οι Περιβολιώτες πιστοί στην αγάπη τους για το χωριό τους, τον τόπο που τους μεγάλωσε, με πείσμα και θέληση ανοικοδόμησαν το χωριό και το πέτυχαν.

Τέλος και οι άλλες απογραφές που έγιναν από τότε μέχρι σήμερα έγιναν όλες σε εποχή που οι κάτοικοι ήταν στα χειμαδιά και ο πληθυσμός που αναφέρεται είναι πολύ λιγότερος από ότι ήταν στην πραγματικότητα. Το γεγονός αυτό παρουσιάζεται λόγω του ότι ο πληθυσμός του Περιβολίου από πολύ παλιά διακρινόταν στον μόνιμο και στον κινητό, όπου τον όγκο αποτελούσε ο δεύτερος .Ο κινητός πληθυσμός ανέβαινε στο χωριό την Άνοιξη , μετά του Αη –Γιώργη μαζί με τα κοπάδια του. Το Φθινόπωρο μετά τον Αη –Δημήτρη κατέβαιναν στα χειμαδιά, στους κάμπους Οι μετακινήσεις αυτές γίνονται και σήμερα για αυτούς που έχουν πρόβατα αλλά όλες φορές σημαντικό ρόλο για τις μετακινήσεις παίζουν και οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο χωριό αλλά και η βλάστηση». (Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,122-124)

Σήμερα οι εγγεγραμμένοι θα φτάνουν περίπου τους 400 και αυτό γιατί όλοι οι Περιβολιώτες είναι εγγεγραμμένοι στα μεγάλα αστικά κέντρα τα οποία ζούνε το Χειμώνα και έχουν τις δουλειές τους. Αυτοί που εξακολουθούν να έχουν τα χαρτιά τους στην κοινότητα Περιβολίου είναι όσοι ηλικιωμένοι έχουν απομείνει και οι

οικογένειες των κτηνοτρόφων που έχουν μείνει και εξακολουθούν να βόσκουν με τον πατροπαράδοτο τρόπο δηλ. ανεβοκατεβάζοντάς τα στα χειμαδιά.

«Εμείς όμως ερευνήσαμε το θέμα από την πραγματική του όψη και βρήκαμε ότι οι Περιβολιώτες που είναι διάσπαρτοι στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (λίγοι) και μετά από μια προσεκτική απογραφή υπερβαίνουν τους 22.000» .(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,122-124)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ – ΧΩΡΟΣ

Βόρεια Πίνδος, ορεινή περιοχή με κορυφές που φτάνουν και ξεπερνούν τα 2000 μ.. Στην περιοχή που περιβάλλεται από τα βουνά Σμόλικα, Βασιλίτσα και Αυγό υπάρχει το Περιβόλι.

Από το Περιβόλι διέρχονταν και διέρχεται ακόμη ο συντομότερος δρόμος που ενώνει τον Θερμαϊκό (Θεσσαλονίκη) με την Ήπειρο (Γιάννενα) και το Ιόνιο (Ηγουμενίτσα). Είναι η <Βασιλική Στράτα> των Ρωμαίων περνώντας από Γιάννενα – Βωβούσα – Περιβόλι – Γρεβενά – Κοζάνη – Βέροια ενώνεται στη Θεσσαλονίκη με την Εγνατία για να φθάσει στο Βυζάντιο. Από τα Γρεβενά απέχει 45χλμ. Και από τα Γιάννενα 65χλμ.

Το Περιβόλι και διοικητικά ανήκει στην Μακεδονία, συγκεκριμένα στο Ν. Γρεβενών, ιστορικά συνδέεται με τα υπόλοιπα βλαχοχώρια της Πίνδου που ανήκουν στο Ν. Ιωαννίνων. Το γεγονός αυτό φανερώνει τη σχετικότητα των διοικητικών ορίων, τα οποία καθορίζονται με βάση γεωγραφικά σημεία, όπως αυχένες ή ποτάμια, ξωκλήσια αδιαφορώντας για τα ιστορικά.

Ξεκινώντας από τα Γρεβενά κατευθυνόμαστε στους Μαυραναίους που δεξιά σχεδόν παράλληλα βλέπουμε το Μαυρονόρος χωριό στην περιοχή, πιο πέρα διακρίνεται η Δοβράνη και το Τριγενή και περνώντας τον αυχένα Ταμπούρι Γρεβενών και διασχίζοντας το Βενέτικο ποταμό φθάνουμε στο Ζιάκα. Ανεβαίνοντας στον Όρλιακα το λεγόμενο μπαλκόνι της Πίνδου βλέπουμε τα χωριά Λάβδα, Πανόραμα, Πολυνέρι, Σπήλαιο, Κρασιά, Σμίξη και Αβδέλλα. Δυτικά το μάτι θαμπώνεται από τα χρώματα των δένδρων και των αγριολούλουδων που σκεπάζουν τα βουνά και το αυτί θέλγεται από το θρόισμα του πεύκου και της οξιάς ανακατεμένα με τα κουδουνίσματα και τσοκανίσματα των κοπαδιών που βόσκουν. Συνεχίζοντας περνάμε από τη βρύση του ξέρακα και παίρνουμε δυνάμεις αντικρίζοντας το Αυγό και ξεδιψώντας για να φτάσουμε στο Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου και να συνεχίσουμε για να καταλήξουμε στο Περιβόλι.

Στο Ανατολικό μέρος του χωριού και σε όλο το μήκος του σε διαδοχικούς καταρράκτες ρέει το ρέμα του Παπά (Βάλια α πρεφτουλούϊ) με απότομες και προσχωματικές όχθες. Συνεχίζοντας περνάμε την πεδιάδα «Κίνικ» και περνώντας το

δάσος φτάνεις στον αυχένα της Τίζας (1500μ.) για να προχωρήσουμε στο όρος Αυγό με σύνορο το Μαυροβούνιο , και την κοιλάδα της «Βάλια Κάλντα» (ζεστή κοιλάδα) στα σύνορα (Βωβούσα – Μηλιά).

Στη Νότια πλευρά του χωριού στους πρόποδες του βουνού «Κόντουρου» που ξεπροβάλλει απέναντι από το χωριό διασχίζεται κατά μήκος ο «Ασπροπόταμος» (Αράου Άλμπου) για να συνεχίσει και να ενωθεί με το Βενέτικο ποταμό.

Στη Βόρεια πλευρά κάτω από μία από τις κορυφογραμμές του Λάκμονος «Φάγκο Βίμιτο» δεσπόζει η πεδιάδα του γαϊδουριού (Πάντια αγουμάρλου) και η πεδιάδα του ξεφαντώματος (Πάντια αλι τουρμπιά) για να φτάσουμε στα τελευταία και με μεγαλύτερο υψόμετρο σπίτια του χωριού.

Στη Βορειοδυτική πλευρά κάτω από την ατέλευτη κορυφή του Κολέου υψώνεται επιβλητική και απότομη σαν μυτερός κώνος η κορυφή «Γσιούμα» που θα πρέπει κάποτε να αποτελούσε το ισχυρότερο προπύργιο για την άμυνα του χωριού. Καθώς και ένα ξέφωτο Βάλια Αράου «Βαλιαρά» το οποίο διαρρέεται από ρυάκι και αποτελεί τόπο εκδρομής σε επισκέπτες και τη νεολαία του χωριού.

Στα Δυτικά κοντά στα όρια του οικισμού στο δρόμο που συνδέεται Περιβόλι – Αβδέλλα υπάρχει ο «κήπος της Έρης» τόπος εκδρομών των Περιβολιωτών, κυρίως την μέρα του τριήμερου πανηγυριού της Αγίας Παρασκευής (26 Ιουλίου) χαρακτηριστικά έθιμα- εκδηλώσεις κάθε βλάχικου χωριού. Ολοκληρώνοντας την περιγραφή του οικισμού αξίζει να πούμε κάποια σημεία τα οποία εκτός από τα τυπικά οικιστικά όρια αποτελούν ουσιαστικά νοητή συνέχεια τους. Κατηφορίζοντας για τα Γρεβενά υπάρχει η τσιμεντένια γέφυρα κτισμένη από το 1965 για τη βοήθεια της πρόσβασής μας στο χωριό περνώντας από το «Αράου Άλμπου». Ο δρόμος συνεχίζει μέχρι τη μεγάλη στροφή που μπορεί ο καθένας μας να γυρίσει και να αντικρίσει το χωριό για τελευταία φορά. Είναι η θέση «Μαντίλα» όπου λέγεται ότι το μαντίλι χαιρετά για τελευταία φορά το χωριό για να το ξανανταμώσει μετά το βαρύ χειμώνα στα χειμαδιά. Έτσι χανόμαστε μέσα στα βουνά και το πυκνό δάσος που χαρακτηρίζει τόσο την Πίνδο όσο και το Περιβόλι ((Αυγέρης Αθ.-Αυγέρη Σ.) (Παρασκευάς Ποτηρόπουλος, 1995, 63-78)

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

Η Κοινότητα Περιβολίου ανήκει στο Νομό Γρεβενών 45 χιλ. δυτικά της πόλης των Γρεβενών και σε υψόμετρο 1.350 μέτρα. Έχει έκταση 137.000 στρέμματα.

« Το Περιβόλι συνορεύει με 13 χωριά από τα οποία τα 8 είναι βλαχοχώρια και τα 7 ανήκουν στο Ν. Γρεβενών και τα υπόλοιπα 6 ανήκουν στο Ν. Ιωαννίνων.

Προς τα Βόρεια βρίσκεται η Αβδέλλα , στα βορειοδυτικά το Δίστρατο, προς τα Δυτικά η Λάιστα ,στα Νοτιοδυτικά με το Φλαμπουράρι και τη Βωβούσα. Στα Νότια βρίσκουμε τη Μηλιά και το Μέτσοβο, για να φτάσουμε Νοτιοανατολικά με την Κρανιά (Τούργια), και με το πλέον κατεστραμμένο Κυρκάλην (παληοχώρι) για να καταλήξουμε στο Μικρολίβαδο (Λαβανίτσα) και το Μοναχήτι. Τέλος στα Ανατολικά συνορεύει με το Σπήλαιο και λίγο πιο Βόρεια με τη Λάβδα.

Κύριος λόγος ήταν η συνένωση των οικισμών που διατάχθηκε το 1683 με φερμάνι του Υψηλής Πύλης προς τον βαλή των Ιωαννίνων Λουφή Πασά ο οποίος προσπάθησε να συνενώσει τους οικισμούς. Οι οικισμοί αυτοί ήταν η Καρίτσα μαζί με Μούρα και Μουτσιάλες Χράπα, Μπιθούλτσι και Μπρόστι, Αλμπασαράς, Παλιοκαστρο, Παλιομονάστηρο [όσιος Λουκάς] Καλύβια Βάλεα Κάλντας και μετόχι Άγιας Τριάδας.

Μέχρι και πριν 30 χρόνια οι κάτοικοι του Περιβολιού και λόγω της συγκροτήσεως του χωριού τους διατηρούσαν την ηγεσία στο αρματολίκι της Πίνδου γιατί η περιοχή

ήταν η έδρα και το επίκεντρό του και δεν είχανε καμία συνεργασία με τα άλλα χωριά και τους κατοίκους τους. Το αποτέλεσμα σήμερα από όλα αυτά είναι η απομόνωση του χωριού από τα γύρω χωριά και τη μη στήριξη του την εποχή της διάλυσής του».(Χρήστου Μ. Ενεσλείδου 1996)

ΤΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ

ΣΠΗΛΑΙΟ: Βρίσκεται στην οροσειρά της Πίνδου στους πρόποδες του όρους Σταυρού σε υψόμετρο 1000μ. και είναι η συνέχεια του όρους Καρέτσου και Όρλιακα. Το όνομά του το πήρε από το όρος Σταυρό που παλιά λεγότανε Σπίλος και οι ντόπιοι το λένε Σπήλιο ή Σπήλαιο. Στη μέση από τους δύο ποταμούς τον Δογανίτικο και τον Περιβολιώτικο υψώνεται απότομα ο βράχος του Σπηλαίου. Η υπέροχη πανοραμική του θέα και τα φυσικά σπήλαια που είναι γεμάτα σταλακτίτες και σταλαγμίτες σου ελκύει την προσοχή. Είναι όρος απότομο αλλά γεμάτο πυξάρια, δρυς, και έλατα και αλλού γυμνό και βραχώδες. Απέχει μία ώρα από τα Γρεβενά. Στο χωριό κατοικούν περίπου 180 οικογένειες και εργάζονται στα κτήματα της Μονής του χωριού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου που βρίσκεται στην παρυφή του χωριού. Οι άνδρες είναι ψηλόςωμοι και λεπτοί, αληθινοί ακρίτες και οι γυναίκες ευγενικές και φιλόξενες Μακεδόνισσες(Χρήστου Μ. Ενεσλείδου 1996,76-77).

ΣΑΜΑΡΙΝΑ: Η Σαμαρίνα δηλαδή η Σάντα Μαρίνα. Ένα ακόμη όμορφο και ρομαντικό χωριό της Πίνδου. Προσφιλές ενδιαίτημα της Θεσσαλίας της Μακεδονίας της Ηπείρου. Κάτω από το Σμόλικα, στη Βορειοανατολική πλευρά, μέσα σε πυκνό από πλατάνια, από οξυές και από πεύκα και έλατα δάσος, γεμάτη νερά κρυσταλλένια, γεμάτη άνθηση και ζωή, η Σαμαρίνα. Σε μια αμφιθεατρική θέση, μια καλοκαιρινή πόλη γιατί τα χιόνια και τα κρούσταλλα εξαφανίζουν τη ζωή το Χειμώνα. Και προπάντων τα πρόβατα για να βρουν θαλπωρή στη Θεσσαλία και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Μόνο οι φύλακες των σπιτιών μένουν εκεί αποκλεισμένοι μέσα στα σπίτια τους. Το Χειμώνα μόνο 50-60 ψυχές θα βρείτε εκεί ενώ το Χειμώνα πάνω από 8 χιλιάδες Γρεβενήσιοι, Λαρισαίοι και Τρικαλινοί. Οι περισσότεροι τσελιγκάδες που ασχολούνται με την κτηνοτροφία, την τυροκομία και την υλοτομία. Οι γυναίκες αυτών με την υφαντουργία των χοντρών μάλλινων υφασμάτων, κουβερτών και ταπήτων.

Το χωριό διαιρείται σε τέσσερις συνοικίες ή ενορίες, του Αγίου Αθανασίου, του Προφήτη Ηλία, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, και της Γεννήσεως της Θεοτόκου. Στη Σαμαρίνα λέει η παράδοση ερχότανε και ο Αλή Πασάς για να παραθερίσει. Τη Σαμαρίνα κατέλαβαν οι Ιταλοί το 1917 αλλά εξαναγκάστηκαν γρήγορα να φύγουν.

Τέλος έγινε θέατρο πολεμικών γεγονότων και ηρωικών πράξεων κατά το έπος της Αλβανίας το 1940. (Χρήστου Μ. Ενεσλείδου 1996,91-92)

ΑΒΔΕΛΛΑ: Πίσω από τη ράχη της Βασιλίτσας κρύβεται η Αβδέλλα χωριό κάποτε πιο ζωντανό από τη Σμίξη, αφού αριθμούσε 350 σπίτια στις αρχές του αιώνα. Τόπος εκκίνησης φημισμένων αγωγιατών, τόπος επίσης με μεγάλα βοσκοτόπια και αναπτυγμένη βιοτεχνία ξύλου . Η Αβδέλλα έχασε τον πυρήνα του πληθυσμού της, τους κτηνοτρόφους που μετανάστευσαν μόνιμα στους λόφους της Βέροιας και του Τυρνάβου και παρήκμασε. Το καμάρι της Αβδέλλας είναι ότι ανάμεσα στα άλλα λαμπρά παιδιά της συγκαταλέγονται και οι αδερφοί Μανάκη, οι πρωτεργάτες της φωτογραφικής και κινηματογραφικής τέχνης στα Βαλκάνια. Οι αδερφοί Μανάκη αποτύπωσαν σε φιλμ όλα Βαλκανικά δρώμενα του πρώτου μισού του αιώνα μας, τον Μακεδονικό αγώνα , την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την επανάσταση των Νεότουρκων, τους πολέμους και τις νέες ισορροπίες στα Βαλκάνια αφήνοντας πίσω τους χιλιάδες φωτογραφίες και 70 κινηματογραφικές ταινίες, κυρίως ντοκιμαντέρ από τα ιστορικά γεγονότα αλλά και την καθημερινή ζωή στα βλαχοχώρια, τη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι.(Αδαμακόπουλος Τ.-Ματσούκα Π.)

ΣΜΙΞΗ: Ο πιο κοντινός οικισμός στη Βασιλίτσα. Πλήθος κόσμου προέρχεται για χειμερινό – θερινό τουρισμό. Ο πληθυσμός το καλοκαίρι φτάνει τους 2300 άτομα. Οι Σμιξιώτες κατά πλειοψηφία είναι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι και το υψόμετρο του χωριού 1230μ. δεν ευνοεί την εργασία τους όπως και σε όλα τα βλαχοχώρια της Πίνδου. Εκτός από αυτούς υπάρχουν και οι ελεύθεροι επαγγελματίες που ασχολούνται με τον τουρισμό, αλλά και την υλοτομία. Βρίσκεται 48χλμ. Νοτιοδυτικά των Γρεβενών. Διασχίζοντας υπέροχα τοπία όπου διέρχονται τα πεύκα και η οξυά. Το χωριό δημιουργήθηκε από την συνένωση των οικισμών Μπίγκα και Πινακάδες. (Ημερολόγιο Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας 2005)

ΜΕΤΣΟΒΟ: Η μεγαλύτερη σήμερα αμιγής ακόμη πόλη του Βλαχόφωνου Ελληνισμού, η πλουσιότερη και η πιο ανεπτυγμένη. Γενέτειρα επιφανών Ελλήνων έδωσε στο γένος τους περισσότερους εθνικούς ευεργέτες. Μέτσοβο στα Σλαβικά σημαίνει αρκουδοχώρι από τις λέξεις μέτσα=αρκούδα και όβο=χωριό,τόπος. Στα Βλάχικα ωστόσο ονομάζεται Αμίντσου. Σε υψόμετρο 1116μ στο όρος Κίτιον, βραχίονα του ορεινού συγκροτήματος της Πίνδου, κρατούσε και ακόμη κρατάει την

κλεισώρεια της βασιλικής οδού που ενώνει την Θεσσαλία και την Μακεδονία με την Ήπειρο. Μετά την εισβολή των Οθωμανών παρέμεινε αυτόνομη, όπως όλα τα βλαχοχώρια, και ως χώρα Ματζόβου υπήρξε πρωτεύουσα αυτόνομης ομοσπονδίας με τα γειτονικά Βλαχοχώρια Ανήλιο, Μηλιά, Κουτσούφλιανη και Βουτονόσι.

(Ημερολόγιο Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας 2005)

ΜΗΛΙΑ ΜΕΤΣΟΒΟΥ: Σε υψόμετρο 1160μ. της Πίνδου αποτελεί το κομβικό σημείο όπου συναντώνται τα όρια της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας και ελέγχει τη μία από τις δύο οδούς επικοινωνίας μεταξύ Μακεδονίας – Ηπείρου.

Ανέκαθεν οι κάτοικοί της ως υλοτόμοι εκμεταλλεύονταν τη ξυλεία των αλπικών δασών σε έκταση 55000 στρεμμάτων και πολύ σύντομα οι ξυλουργικές οικοτεχνίες τους παρήγαν και εμπορευόταν όλα τα ξύλινα οικιακά σκεύη και αγροτικά εργαλεία του παραδοσιακού ελληνικού βίου που τώρα διασώζονται κυρίως στα περισσότερα Λαογραφικά Μουσεία Ηπείρου, Μακεδονίας και Θεσσαλίας όπως και εκείνα των Μετσοβιτών ξυλουργών. (Ημερολόγιο Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας 2005)

ΚΡΑΝΙΑ: Η Κρασιά είναι ένα όμορφο ορεινό Βλαχοχώρι της Πίνδου, χτισμένο σε υψόμετρο 950μ. Υπάγεται στο Νομό Γρεβενών. Έχει όμως πρόσβαση στους Νομούς Ιωαννίνων και Τρικάλων λόγω της γεωγραφικής θέσης. Το χωριό φημίζεται για τη φυσική ομορφιά του. Κατά την παράδοση δημιουργήθηκε κατά τη συνένωση δύο οικισμών του Παλαιοχωρίου και ενός στην θέση Τούργια. Οι κάτοικοι αυτών των οικισμών μετοίκησαν στην σημερινή θέση λόγω της έλλειψης νερών στον τόπο τους. Στο δάσος της Κρασιάς κυριαρχεί Μαύρη Πεύκη, οξυά και έλατα. (Ημερολόγιο Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας 2005)

ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΠΙΝΔΟΥ

« Ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου είναι ένας από τους σπουδαιότερους Εθνικούς Δρυμούς. Αποτελεί μια απομονωμένη περιοχή στο Βόρειο τμήμα της Πίνδου. Έχει συνολική έκταση 69.000 στρέμματα και αποτελείται από τον πυρήνα με έκταση 35500στρεμ. Περιλαμβάνει την κοιλάδα της «Βάλια Κάλντα» (είναι βλάχικη λέξη και σημαίνει 'ζεστή κοιλάδα'), τα βουνά Λύγκος και Μαυροβούνι, μέχρι τις κορυφές του βουνού Αυγό. Η περίφημη Βάλια Κάλντα είναι το ασφαλές καταφύγιο το κλεφτών και το καύχημα της περιοχής του Περιβολίου' όπως έγραφαν οι Άγγλοι περιηγητές.»(Σ.Λαίτσος)

« Η γεωλογική συγκρότηση του Δρυμού αποτελείται από πετρώματα της ομάδας του φλύσχη με αρκετό οφείτη , γάβρο , ασβεστόλιθο και δολομίτη. Το τοπίο είναι εντυπωσιακό και εκτός από την ποικιλία μορφολογικών και βλαστητικών χαρακτηριστικών ,τονίζεται ακόμη από τεράστιους γκρεμούς και ορμητικά ρέματα. Το περιβάλλον είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη διαβίωση μιας τεράστιας ποικιλίας ειδών από το ζωικό και το φυτικό βασίλειο. Καλύπτεται από πυκνά δάση Μαύρης Λευκόδερμου - Πεύκης και οξυάς, αποτελεί δε καταφύγιο για πολλά είδη πουλιών ανάμεσα στα οποία είναι και ορισμένα σπάνια αρπακτικά (γύπας-βασιλαετός) και μεγάλα θηλαστικά (αρκούδα-αγριόγιδο-ζαρκάδι) που έχουν εξαφανισθεί από τις περισσότερες περιοχές της Χώρας. Ολόκληρη δε η περιοχή αποτελεί ίσως τον πιο σημαντικό βιότοπο της χώρας μας για την καφετιά αρκούδα.» .(Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικος Δρυμος Πινδου')

« Ο Δρυμός Πίνδου σαν γενική διαπίστωση Ελλήνων και ξένων ειδικών χαρακτηρίζεται μοναδικός από οικολογικό και ερευνητικό ενδιαφέρον. Συνδυάζει το αισθητικό τοπίο μεγάλης αξίας , τον βιότοπο με μεγάλη ποικιλότητα χλωρίδας και πανίδας ,πολυποίκιλη γεωμορφολογική σύνθεση και αισθητικότητα σε εθνική και ευρωπαϊκή κλίμακα. Με μια πρώτη διερεύνηση καταμετρήθηκαν 30 είδη δέντρων και θάμνων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και 120 είδη ποώδους βλάστησης με χαρακτηριστικό την εμφάνιση του ενδομικού είδους CENTAUREA VLACHORUM.

Η αξία της περιοχής της Βάλια Κάλντα και η ανάγκη για προστασία της έχει αναγνωρισθεί όχι μόνο με την κήρυξη της στο δίκτυο των ιδιαίτερα προστατευμένων περιοχών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ακόμα πρόσφατα η ίδια περιοχή έχει ενταχθεί σε ειδικό πρόγραμμα που χρηματοδοτεί η ΕΟΚ για την λήψη επείγουσών μέτρων με

την προστασία και την ορθολογική διαχείριση των πληθυσμών της καφετιάς αρκούδας στην Ελλάδα και Ιταλία.» (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικός Δρυμός Πινδου')

« Στο χωριό Περιβόλι βρίσκεται το κέντρο πληροφόρησης του Εθνικού Δρυμού. Ολοένα και περισσότεροι είναι οι επισκέπτες που έρχονται να επισκεφθούν τη Βάλια Κάλντα. Η φήμη της έχει ξεπεράσει τα εθνικά όρια κι αρκετοί ειδικοί επιστήμονες ,οικολόγοι κι οι οργανώσεις τους έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στη μελέτη , ανάδειξη και προστασία του Δρυμού.Οι Περιβολιώτες ήταν αρχικά δύσπιστοι ,η σωστή ενημέρωση , το ενδιαφέρον και οι δεσμοί, πραγματικοί και ψυχολογικοί βοήθησαν να αναπτυχθεί μια άλλη πιο ουσιαστική στάση από την πλευρά τους. Άλλωστε είναι ο δικός μας τόπος. Στο Περιβόλι κοντοσούβλια και κοκορέτσι συνοδεύουν το βράδυ στο 'Μεσοχώρι' τις αφηγήσεις των εντυπώσεων. Οι ντόπιοι ξετυλίγουν το κουβάρι του μύθου κι ο Πίνδος , γιος του Μακεδόνα , που διωκόμενος από τα αδέρφια του έζησε εδώ με το ελάφι του και το δράκοντα Λύγγο γίνεται μέλος της παρέας. Από τα δάκρυα του Λύγγου όταν σκότωσαν τον Πίνδο δημιουργήθηκαν οι δύο λίμνες της Φλέγγας

Ο χωροχρόνος ακολουθεί εδώ το δικό του ρυθμό και δεν πρέπει να εκπλήσσεται κανείς όταν στην αφήγηση ξεπροβάλλουν κυρατζήδες , караβάνια, έμποροι σε πόλεις και τόπους μακρινούς. Τα 'κόκκινα πεύκα' αυτό το σπάνιο είδος λευκής πεύκης , μια συστάδα του οποίου εντοπίζεται στην καρδιά της 'Βάλια Κάλντα' είναι η αφορμή. Το είδος αυτό που συναντά κανείς στα δάση της κεντρικής Ευρώπης και του οποίου το νοτιότερο σημείο εμφάνισης χωρίς ενδιάμεση παρουσία είναι εδώ, συνδέθηκε με τα ημινηγά караβάνια των Περιβολιωτών που εμπορευόταν στην Βενετία και τη Βιέννη και είχαν ως σταθμό αναχώρησης τη Βάλια Κάλντα.

Η 'Βάλια Κάλντα' είναι ένας τόπος μοναδικός , αλλιώςτικα φτιαγμένος για να δοκιμάζει ίσως τη συνείδησή μας. Η ονομασία της περιοχής , έκφραση της οικολογίας αυτού του μικροσυστήματος φανερώνει ότι σημαίνο και σημαινόμενο είναι αλληλένδετα σε μια μοναδική οργανική σχέση με διαμεσολαβητή τον παράγοντα άνθρωπο. Απ'όλα αυτά γίνεται κατανοητό γιατί η Βάλια Κάλντα είναι μόνο το σημείο εκκίνησης ενός ταξιδιού με λογισμό και με όνειρο».(Σ.Λαίτσος)

ΧΛΩΡΙΔΑ:Οι άριστες εδαφικές συνθήκες της περιοχής και το μεγάλο βροχομετρικό ύψος δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τη βλάστηση που παρουσιάζει μεσευρωπαϊκή συγκρότηση. Έτσι κύριο χαρακτηριστικό του Δρυμού είναι τα απέραντα και πυκνά δάση Μαύρης και Λευκόδερμης Πεύκης και οξυάς, που

εναλλάσσονται από γυμνές υποαλπικές και βραχύδης εκτάσεις και από πλήθος μικρών και μεγάλων ρεμάτων. Άλλα δασικά δέντρα που συναντιούνται σε μικρές ομάδες ή κατά άτομα είναι διάφορα είδη δρυός και λοιπά φυλλοβόλα πλατύφυλλα. Η παραποτάμια βλάστηση αποτελείται από πλάτανο, διάφορα είδη ιτιάς, σκλήθρο κλπ. Στην υποβλάστηση κυριαρχεί το πυξάρι, πολλά είδη βάτου, αναρριχητικά φυτά καθώς και φυλλοβόλοι θάμνοι. Επίσης φύονται πολλά προστατευόμενα ανδημικά και σπάνια είδη χλωρίδας. (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικός Δρυμος Πινδου')

ΠΑΝΙΔΑ: Ιδιαίτερα πλούσια είναι η πανίδα του Δρυμού, όχι μόνο σε αριθμό ειδών αλλά και σε σπάνια είδη που έχουν εξαφανισθεί σε άλλα μέρη: Αρκούδα, Λύκος, Αγριόχοιρος, Ζαρκάδι, Αλεπού, Ασβός, Κουνάβι, Λαγός, Σκίουρος κ.α. Πιθανή είναι η ύπαρξη του Λύγκα. Η πτηνοπανίδα ιδιαίτερα περιλαμβάνει πολλά είδη αετών, γυπών, δρυοκολαπτών, αρπακτικών, κι νυχτόβιων πουλιών και πλήθος από μικρότερα στρουθιόμορφα. Έχουν καταμετρηθεί 72 είδη πουλιών. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι αντοπίστηκαν 8 από τα 10 είδη δρυοκολαπτών και 17 είδη θηλαστικών.

ΑΜΦΙΒΙΑ-ΕΡΠΕΤΑ: Στο δρυμό βρέθηκαν 6 είδη αμφιβίων και 7 είδη ερπετών τα οποία είναι αρκετά σπάνια και προστατεύονται σε όλο τον κόσμο. (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικός Δρυμος Πινδου')

ΜΥΚΟΧΛΩΡΙΔΑ: Το δάσος είναι ένα παλλόμενος ζωντανός οργανισμός, βιότοπος χιλιάδων μορφών ζωής και ένας βασικός παράγοντας για τη ζωή συνολικά. Ταμανιτάρια, είναι μια από τις πιο ενδιαφέρουσες και εντυπωσιακές μορφές ζωής που φιλοξενούνται στο δάσος. Η ομορφιά τους, η εξαιρετική νοστιμιά κάποιων φαγώσιμων ειδών, η παραισθησιογόνα, τοξική ή και θανατηφόρα δράση κάποιων άλλων αλλά και η ικανότητα κάποιων ειδών να φωσφορίζουν τη νύχτα, έχουν προδώσει μυθικές διαστάσεις στον έτσι κι αλλιώς θαυμαστό κόσμο των μανιταριών. (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικός Δρυμος Πινδου')

ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ: ΛΙΜΝΕΣ ΦΛΕΓΓΑ. Υπάρχουν δύο εντυπωσιακές μικρές λίμνες σε υψόμετρο 1960μ. και 1940μ. αντίστοιχα, πάνω στα υπαλπικά υψίπεδα του βουνού Μαυροβούνιου στη Φλέγγα. Οι λίμνες αυτές που αποτελούν το σύμβολο της περιοχής συνδέονται με πολλούς θρύλους. Έχουν νερό ολόκληρο το χρόνο και στα νερά τους ζούνε διάφορα αμφίβια όπως τρίτωνες και βατράχια. Υπάρχουν 3 μονοπάτια που οδηγούν στις λίμνες Φλέγγα. Χρόνος ανάβασης 3 έως 4 ώρες περίπου. (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών 'Εθνικός Δρυμος Πινδου')

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: Ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου απέχει από τα Γρεβενά 50 χλμ. Και είναι στο Νοτιοδυτικό μέρος του Νομού. Για να επισκεφθεί κάποιος από το Δρυμό μπορεί να ακολουθήσει 3 διαδρομές. Η πρώτη είναι Γρεβενά-Μαυραναίοι-Ζιάκας-Περιβόλι. Η δεύτερη είναι Γρεβενά-Κηπουριό-Κρασιά και Μικρολίβαδο. Η Τρίτη διαδρομή είναι Γρεβενά-Κηπουριό-Κρασιά –Μηλιά Μετσόβου.(Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών ‘Εθνικός Δρυμός Πίνδου’)

ΚΙΝΙΚ΄:ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

(Β.Νιτσιάκος σε συνεργασία με τον Σ Λαίτσο,1995,119-135)

« Αυτό το ανοιχτό λιβάδι (στην πάνω μεριά του χωριού), που έχει και μια ωραία βρύση με κρύο νερό, είναι ο χώρος όπου γίνονται οι μεγάλοι χοροί του χωριού κάθε χρόνο στο πανηγύρι της Σάντα Βίνερι (Αγία Παρασκευή), όπως συνήθως αποκαλούν την προστάτιδά τους οι Περιβολιώτες.»

Στη σύντομη αναφορά των Wace και Thompson στο Περιβόλι στο γνωστό βιβλίο τους οι νομάδες των Βαλκανίων μας δίνουν το στίγμα αυτού του πλατώματος στο πάνω μέρος του χωριού που έχει συνδεθεί με την ίδια την ταυτότητα και την ιστορία των Περιβολιωτών.

Πρόκειται πράγματι για έναν τόπο τόσο φορτισμένο ιστορικά και πολιτισμικά, ώστε να λειτουργεί ως σύμβολο της ιδιαίτερης ταυτότητας αλλά και του κοινοτικού πνεύματος ,της αίσθησης ενός κοινού 'ανήκειν'. Η τοποθεσία κινικ' δεν είναι απλά

ένα φυσικός τόπος όπου συνέβαινε και συμβαίνει ένα κοινωνικό γεγονός. Είναι ένα μέρος καθγιασμένο από τις συναισθηματικές και ιδεολογικές 'επενδύσεις' μιας κοινότητας μέσα σε μια ταραγμένη αλλά αδιάκοπη ιστορική πορεία στο χρόνο. Από το πλάτωμα, αυτή η 'πάντα' στο βόρειο άκρο του οικισμού, έχει μεταστοιχειωθεί, χάρη στη συγκεκριμένη κοινωνική του λειτουργία ,σε τόπο ιερό. Σ'έναν τόπο που, υπερβαίνοντας τη φυσική του υπόσταση , έχει ενταχθεί στο χώρο των συμβόλων και στο σύστημα αξιών της κοινότητας.

Η συμβολιοποίηση του φυσικού χώρου είναι απόρροια μιας διαδικασίας κοινωνικοποίησης του. Είναι συνέπεια της μετατροπής των στοιχείων της φύσης σε πολιτισμικά στοιχεία. Η τοποθεσία κινικ' εντάχθηκε στο πολιτισμικό και συμβολικό «κεφάλαιο» της κοινότητας ,επειδή συνδέθηκε μ'ένα σημαντικό για την κοινωνική υπόσταση και την πολιτισμική έκφραση των μελών της. Έναν χορό που πήρε και το όνομά της Κίνικ' (κόρλου ντι λα Κινικ').

ΜΑΧΑΛΑΔΕΣ

« Η πλατεία ανήκει χωροταξικά σε έναν από τους τέσσερις μαχαλάδες του χωριού. Κοινό χαρακτηριστικό και στοιχείο αναγνώρισής τους είναι οι εκκλησίες, από τις οποίες άλλωστε ονοματοδοτούνται .

Αναλυτικά είναι : ο μαχαλάς του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Αθανασίου, της Αγίας Παρασκευής και του Προφήτη Ηλία. Τα όριά τους καθορίζονται από τα μεγάλα στενά του χωριού, το χείμαρρο και τις πτυχώσεις της πλαγιάς.

Ο μαχαλάς του Αγίου Γεωργίου περιλαμβάνει την κεντρική περιοχή του χωριού, εκτείνεται στα νότια ως τα όρια του οικισμού, ενώ στις υπόλοιπες πλευρές καθορίζεται από τον δρόμο των Γρεβενών προς Ήπειρο, δυτικά και ανατολικά, ενώ προς τα βόρεια δείχνει ότι τα όριά του παραμένουν αμετάβλητα.

Στην έκτασή του και τότε κυριαρχούσε η πλατεία, σαν πυρήνας, ενώ το υπόλοιπο τμήμα αποτελούσε την πρώτη οικιστική ζώνη γύρω από αυτήν. Η ζώνη αυτή συγκέντρωνε τις παλαιότερες οικογένειες του χωριού, πλούσιους τσελιγκάδες στην πλειοψηφία τους και από τους νοικοκυραίους του χωριού. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι εδώ, και συγκεκριμένα στη βρύση του Μπένταλου, έγινε η πρώτη συγκέντρωση σπιτιών στο χωριό . Ενδεικτικό του κύρους του μαχαλά είναι η στάση η οποία γίνεται κατά τη διάρκεια του «Σίγνιλι» στην αυλή ενός από τους νοικοκυραίους (οικογένεια Βράκα) που κατοικούσε εδώ. Σημαντικό σημείο αναγνώρισης στο χώρο , είναι το Μεσοχώρι και ο ναός.

Σήμερα η πλατεία και ο ναός εξακολουθούν να είναι τα σημεία αναφοράς στο μαχαλά. Οι αλλαγές όμως που έχουν συντελεσθεί είναι ευδιάκριτες. Τα περισσότερα από τα στενά έχουν τσιμεντοστρωθεί για να δεχτούν τα ιδιωτικά αυτοκίνητα, κύριο μέσο μεταφοράς σήμερα. Το σύνολο σχεδόν των σπιτιών είναι νεόκτιστα, καθώς τα πλέον παλιά από αυτά χτίστηκαν τα πρώτα χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τα πρώτα αυτά σπίτια ανήκουν σε κτηνοτρόφους οι οποίοι είναι οι μόνοι κάτοικοι του χωριού τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Μοιάζουν με τα παλαιότερα τόσο στα υλικά όσο και στη λειτουργικότητα, αφού εξυπηρετούν τις κτηνοτροφικές ανάγκες. Νέο στοιχείο όμως αποτελεί η στέγη από τσίγκο. Χορηγούμενος ως βοήθεια για την άμεση κατασκευή πρόχειρων κτισμάτων χρησιμοποιείται αντί για

την παλιά πέτρινη στέγη, η οποία αποτελεί πολύπλοκη και δαπανηρή κατασκευή.

Τα σπίτια τα οποία χτίζονται στη συνέχεια υιοθετούν τα νέα δομικά υλικά με τα οποία οικοδομείται και η υπόλοιπη Ελλάδα. Μπετόν αρμέ, τσιμεντότουβλο, κίτρινο και κόκκινο τούβλο, διακοσμητική πέτρα είναι τα υλικά με τα οποία χτίζεται το χωριό. Ο τσίγκος, σε διάφορα σχέδια και ποιότητες, παραμένει το κυρίαρχο υλικό στις στέγες.

Τα υλικά αυτά, νέα σε σχέση με τα τοπικά υλικά και τις παραδοσιακές τεχνικές, έχουν το πλεονέκτημα του μικρού οικονομικού κόστους. Ταυτόχρονα όμως μεταφέρουν το μικροαστικό κοινωνικό και πολιτισμικό μοντέλο που κυριαρχεί στην ελληνική κοινωνία.

Σε μια ευθεία προέκταση από την πλατεία στα νότια του μαχαλά, μεταφέρθηκε το σχολείο μετά την καταστροφή του παλιού, στον πόλεμο. Σήμερα, καθώς τα παιδιά φοιτούν στον τόπο χειμερινής κατοικίας, φιλοξενεί στο χώρο του τα γραφεία του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου και τα τοπικά γραφεία του ΟΤΕ.

Στα όρια του μαχαλά εξακολουθούν να κατοικούν μερικές από τις πιο ονομαστές οικογένειες του χωριού. Ο πολλαπλασιασμός όμως των μελών των οικογενειών, αλλά και η απώλεια των οικοπέδων τους μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οδήγησε στην μετακίνηση πολλών από αυτούς σε διαθέσιμα οικοπέδα σε άλλους μαχαλάδες.

Ο μαχαλάς της Αγίας Παρασκευής εκτείνεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του χωριού, κάτω από την πλατεία προς την έξοδο του χωριού για Γρεβενά. Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής είναι στα όρια του χωριού. Στις αρχές του αιώνα, στη θέση της υπήρχε ένας μεγαλοπρεπής ναός ο οποίος φιλοξενούσε το ρουμανίζον εκκλησίασμα του χωριού. Από αυτή ξεκινούσε ο τριήμερος εορτασμός της Αγίας Παρασκευής. Στην εκκλησία φιλοξενήθηκε μια φορά το ρουμανικό σχολείο στη μοναδική περίοδο έντασης στις σχέσεις των δύο «πολιτικών ομάδων».

Στα όρια του μαχαλά, κατηφορίζοντας το δρόμο για τα Γρεβενά, υπάρχει η «Κιάτρα αλ Τέγου» (Βράχος του Τέγου). Είναι ένας μεγάλος μαύρος βράχος, στο χείλος ενός γκρεμού, ο οποίος πήρε το όνομά του από την αυτοκτονία ενός νεαρού, του Τέγου, σύμφωνα με την παράδοση. Αποτελεί ένα σταθερό σημείο στο χώρο και ταυτόχρονα όριο της κατοικημένης ζώνης.

Στις άκρες του μαχαλά, στις αρχές του αιώνα πάντα, βρισκόταν ο μύλος και το

αλώνι του χωριού, χαμηλά προς τον Αράου "Άλμπου.

Οι κάτοικοι του μαχαλά ανήκαν σε όλα τα σινάφια και τα εισοδήματα. Το μόνο διαφοροποιητικό στοιχείο ήταν η συγκέντρωση των τεχνιτών στα βόρεια του μαχαλά, στο ρέμα κοντά στα σύνορα με το μαχαλά του Προφήτη Ηλία . Στην έκτασή του υπάρχουν ως σήμερα αρκετές βρύσες.

Ο μαχαλάς του Προφήτη Ηλία εκτείνεται στα βόρεια του χωριού, πέρα από το χείμαρρο. Παίρνει το όνομά του από το παρεκκλήσι του Προφήτη Ηλία , το οποίο βρίσκεται στην κορυφή ενός λόφου πάνω από το χωριό.

Στο παρελθόν ήταν αραιοκατοικημένος , κατοικούσαν όμως εκεί αρκετές κτηνοτροφικές οικογένειες Καλογήρου, Λαϊτσου και Μιχολίτση, από τις πλούσιες οικογένειες του χωριού.

Στην έκτασή του υπάρχει ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα , ανατολικά του Προφήτη Ηλία. Καταστράφηκε κι αυτός στον πόλεμο, για να ξανακτιστεί το 1972 από δωρεά αλλά πολύ μικρότερος.

Η ριζική ανάπλαση του ρέματος συμφωνεί απόλυτα με τη διαμόρφωση όλου του μαχαλά. Καθώς η περιοχή διαθέτει υπέροχη θέα ενώ ταυτόχρονα έχει άπλετο χώρο για δόμηση, δέχθηκε τη μεγαλύτερη, μαζί με το μαχαλά του Αγίου Αθανασίου, οικιστική εξάπλωση του χωριού. Τα περισσότερα σπίτια είναι καινούρια και φέρουν τα περισσότερα νεωτεριστικά στοιχεία. Όχι μόνο αποτυπώνουν τη λογική του «εξοχικού» αλλά φτάνουν σε μια περίπτωση να αναπαράγουν την αστική λογική της πολυκατοικίας.

Αξιομνημόνευτο στοιχείο στο μαχαλά αποτελεί η ύπαρξη παιδικής χαράς. Βρίσκεται χαμηλά κοντά στο ρέμα και είναι προσφορά του εξωραϊστικού συλλόγου Περιβολιωτών Θεσσαλονίκης «Το αλώνι» . Αποτελεί μεταφορά ενός κατεξοχήν αστικού στοιχείου σε έναν χώρο όπου δεν υπάρχουν οι περιορισμοί της πόλης στο

παιχνίδι των παιδιών. Ταυτόχρονα αποκαλύπτει την επιθυμία των εξαστισμένων Περιβολιωτών να παρέμβουν στην κοινωνική ζωή του χωριού.

Ο τελευταίος μαχαλάς του χωριού είναι αυτός του Αγίου Αθανασίου. Βρίσκεται στην ψηλότερη περιοχή του, δυτικά του δρόμου για την Ήπειρο, ενώ βόρεια φτάνει ως το ρέμα.

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου βρίσκεται στο νότιο άκρο του χωριού. Σήμερα λειτουργεί την τρίτη μέρα του εορτασμού της Αγίας Παρασκευής, αφού την προηγούμενη ανοιχθεί και καθαριστεί από τις γυναίκες του μαχαλά. Στον αυλόγυρο του, εξακολουθεί να πραγματοποιείται μετά τη θεία λειτουργία το «ύψωμα» της εικόνας.

Απέναντι από το ναό του Αγίου Αθανασίου βρισκόταν η Καζάρμα. Επρόκειτο για φυλάκιο στο οποίο διέμενε η τουρκική φρουρά όταν βρισκόταν στο χωριό. Η θέση αυτή βοηθούσε καθώς ήταν πάνω στο δρόμο προς Γρεβενά.

Ο μαχαλάς στο παρελθόν κατοικούνταν κυρίως από κτηνοτρόφους, με πιο ονομαστή την πολυπληθή οικογένεια των Σαϊταίων, από την οποία έχει πάρει το όνομα το ψηλότερο τμήμα του. Στις αρχές του αιώνα αντανakλούσε τις οικονομικές δυσχέρειες της κοινότητας. Η περιοχή των Σαϊταίων ήταν ερειπωμένη με τα σπίτια μισοκατεστραμμένα, αφού οι κάτοικοί της αναγκάστηκαν να μετοικήσουν στην Οχρίδα για αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Νότια της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου βρίσκεται το «Κίνικ», χώρος ιερός, σύμβολο για την κοινωνία του Περιβολιού. Πρόκειται για ένα φυσικό πλάτωμα, στην έξοδο προς Ήπειρο, το οποίο περιβάλλεται από δένδρα ενώ έχει και πηγή. Το Κίνικ παραμένει χώρος-σύμβολο για το χωριό. Κάθε καλοκαίρι είναι ο τόπος όπου συνενώνονται οι διασκορπισμένοι συγχωριανοί ανανεώνοντας μνήμες και δεσμούς».

(Παρασκευάς Ποτηρόπουλος 1995,90-99)

ΟΙ ΒΡΥΣΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Οι βρύσες Εκτός από τον καθαρά πρακτικό χαρακτήρα τους, την παροχή νερού για την αναγκαία καθημερινή χρήση, είχαν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή του χωριού. Τόπος συνάντησης των γυναικών αλλά και σημείο όπου γεννιόνταν έρωτες και προξενιά .

Στο μαχαλά εκτός από τη βρύση στο Μεσοχώρι υπάρχουν και σήμερα η βρύση «Τσόνα» σε παρακείμενο δρόμο στην επάνω μεριά της πλατείας, η βρύση «Φαντίνα του Έξαρχου» νότια, ονομαστή για το χωνευτικό νερό της, και όπως αναφέρθηκε αυτή του «Μπένταλου».

Η «Μπρίσκα» λίγο πιο πάνω από την εκκλησία, συνηθισμένο όσο και ανεμμήνευτο όνομα βρύσης στα βλάχικα χωριά. Κοντά στο αλώνι βρίσκεται η βρύση του Γιάτσου,

όνομα δοσμένο από το επώνυμο της οικογένειας η οποία κατοικεί δίπλα. Επίσης υπάρχει άλλη μια πηγή κοντά στην πλατεία όπου σήμερα πετρόκτιστη βρύση της οικογένειας Γ.Καλογήρου. Οι βρύσες παραμένουν οι ίδιες γνωρίζοντας τη μεταβολή στη λειτουργικότητά τους . Η πηγή που βρίσκεται στο δρόμο για την πλατεία μετατρέπεται σε μεγαλόπρεπη κρήνη μετά από δωρεά επιφανούς μέλους της κοινότητας

Στην περιοχή βρίσκονται η βρύση «Μινούτο» , η βρύση «Δούκα» και η βρύση του 'Μπέη'. Η βρύση «Μινούτο» , η οποία θεωρείται ως η καλύτερη του χωριού, παίρνει το όνομά της από το λεπτό νερό της . Η βρύση «Δούκα» είναι γνωστή για το κατάλληλο για μαγείρεμα νερό της . Πήρε το όνομά της από τον αρματολό Δούκα που κατοικούσε εκεί . Σήμερα έχει ανακαινιστεί με δωρεά της οικογένειας Α.Παπαθανάση. Είναι συνδεδεμένη με την ιστορία της αποτυχημένης απαγωγής της κόρης ενός παπά του χωριού. Η βρύση του «Μπέη» πήρε το όνομά της από γνωστή οικογένεια πριονάδων που έχει δίπλα το σπίτι της . Η βρύση Μινούτο βρίσκεται κοντά στο χείμαρρο και έχει διαμορφωθεί στα πλαίσια της ανάπλασης όλης αυτής της περιοχής. Το τσιμέντο είναι το υλικό που κυριαρχεί στο χωριό. Με αυτό κατασκευάστηκε ανάχωμα για την ανακοπή της ορμητικότητας του χειμάρρου, το οποίο χρησιμοποιείται ως γέφυρα για τη διέλευση αυτοκινήτων . Για τους πεζούς υπάρχει μια μικρή σιδερένια γεφυρούλα, με καγκελάκια, νεωτεριστικό στοιχείο στον περιβάλλοντα χώρο. Παράλληλα διαμορφώθηκαν οι όχθες του ρέματος με τσιμεντένια τοιχία, ενώ κόπηκε η αυτοφυής παρόχθια βλάστηση για να αντικατασταθεί από λεύκες.

Στην περιοχή των Σαΐταίων βρίσκεται η βρύση του «Σβόρνου». Σε ένα ψηλότερο σημείο υπάρχει το υδραγωγείο του χωριού, το οποίο το 1987 ενώθηκε με το νέο δίκτυο ύδρευσης. Το 1991 η εξάπλωση του οικισμού καθιστά επιτακτική και την επέκταση του δικτύου. (www.perivoli.gr 2005)

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

« Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν τόσο από τις πληροφορίες των κατοίκων , όσο και από την βοήθεια της κοινότητας προκύπτει αμέσως ότι η κτηνοτροφία , η υλοτομία , το κερατζιλίκι και το εμπόριο αποτελούσαν ακόμη και μετά τον πόλεμο οριακό σημείο για την ζωή κι την εξέλιξη του χωριού, τις βασικές παραγωγικές δραστηριότητες. Το βασικότερο επάγγελμα ωστόσο , κατά την παράδοση , αποτελούσε η κτηνοτροφία. Πρόκειται για μια ορεινή κτηνοτροφική κοινότητα. Το ποσοστό των οικογενειών που ασχολούνταν με την κτηνοτροφία ήταν κατά πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των οικογενειών που ασκούσαν τα υπόλοιπα επαγγέλματα.

Ειδικότερα οι 5 στις 8 οικογένειες ήταν κατά παράδοση κτηνοτροφικές. Στις συγκεκριμένες οικογένειες καθώς και στις υπόλοιπες κτηνοτροφικές , το επάγγελμα λειτουργούσε ως επί το πλείστον , ως οικογενειακή επιχείρηση. Η ανεξάρτητη δηλαδή οικογενειακή κτηνοτροφική παραγωγική μονάδα είναι η κυρίαρχη μορφή παραγωγικού σχηματισμού στην κοινότητα, με τη μορφή βέβαια της διευρυμένης κοινότητας». (Μ.Σπυροπούλου,Δ..Κωνσταντά,1995,101-107)

«Παλιά η τάξη των κτηνοτρόφων , περιελάμβανε και τους σημαντικότερους άρχοντες (τα «τζάκια»). Δεν μπορούσε να νοηθεί άρχοντας χωρίς κοπάδια από μικρά (αιγοπρόβατα) και μεγάλα (άλογα ,αγελάδες) ζώα. Τα αιγοπρόβατα ξεπερνούσαν πάντοτε , ακόμη και στις χειρότερες περιπτώσεις τα 100.000 ενώ την καλύτερη περίοδο ξεπερνούσαν και τα 200.000. Και επειδή οι καλοκαιρινοί βοσκότοποι του χωριού δεν επαρκούσαν για ολόκληρο το ζωικό πληθυσμό τα άλλα πήγαιναν σε άλλα μέρη που ήταν στα γειτονικά εδάφη.

Τη δεύτερη κατά σειρά βασική ασχολία αποτελούσε το επάγγελμα του αγωγιάτη κερατζή. Οι κερατζήδες ήταν εκείνοι , που έκαναν παντός είδους μεταφορές. Μεταφορές διαφόρων προϊόντων από το χωριό , όπως τρόφιμα ,δέρματα κλπ., αλλά και μεταφορές ανθρώπων όπως μας πληροφόρησε κάποιος, ο παππούς του, που ασκούσε το επάγγελμα μετέφερε ανθρώπους από την περιοχή 'Μαντήλα' και τα Γρεβενά προπολεμικά.(Μ.Σπυροπούλου,Δ..Κωνσταντά,1995,101-107) Από άλλες πληροφορίες μάθαμε ότι μετέφεραν οικογένειες και από τα Τρίκαλα μέχρι το Περιβόλι κάνοντας στάσεις στο δρόμο, κάνοντας κονάκια.

Τα ζώα φόρτου υπερέβαιναν κάποτε τα 2000. Επιπλέον υπήρχε και σημαντικός αριθμός από αγελάδες είτε οικόσιτες, είτε για γάλα και αναπαραγωγή. Τα ζώα φόρτου που ήταν και τα περισσότερα συγκροτούσαν τα ονομαστά караβάνια , που διέτρεχαν την Ελληνική Χερσόνησο και διακινούσαν τα αγαθά εκείνη τη εποχή , από το Δυρράχιο ως την Πόλη και από το Δούναβη ως την Πελοπόννησο.

Αυτή η απασχόληση ταξίδια σε ξένα μέρη και εμπόριο προήγαγε τους κερατζήδες οικονομικά και κοινωνικά χωρίς να αναφέρουμε ότι πολλοί από αυτούς εξελίσσονται και σε πλούσιους. ,(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,57-60)

Και επειδή εκείνον τον καιρό οι δρόμοι ήταν επικίνδυνοι από τους ληστές, τους Αρβανίτες και «χαρατζήδες» ,Τούρκους, που χαράτσωναν τα караβάνια, οι Περιβολιώτες κυρατζήδες ήταν καλά οργανωμένοι και τις περισσότερες φορές καλά οπλισμένοι. Γι' αυτό θεωρούνταν και από τους πιο ικανούς στο επάγγελμά και από τους πιο τίμιους , που με επιτυχία πάντοτε διεκπεραίωναν την εργασία τους , και όλοι τους προτιμούσαν.» (Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,57-60)

« Μια άλλη βασική ασχολία αποτελούσε η υλοτομία. Οι οικογένειες , που βασική τους απασχόληση ήταν η υλοτομία αποτελούσαν επίσης ένα μεγάλο ποσοστό των οικογενειών του χωριού. Το επάγγελμα της υλοτομίας λειτουργούσε με μια εντελώς μορφή από εκείνη της κτηνοτροφίας. Πρόκειται για πολύ σκληρή δουλειά ,όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε. Το τσεκούρι με το οποίο δούλευαν παλιά συμπληρώθηκε πολύ αργότερα από το αλυσοπρίονο. Γνωρίζουμε πως υπήρχαν πολλά υδροπρίονα , όπου γινόταν πρίση της ξυλείας ,χωρίς να γνωρίζουμε πως υπήρχαν 20-25 οικογένειες υλοτόμων. Βέβαια μαζί τους δούλευαν και πολλοί εργάτες, τους οποίους πλήρωναν με το φόρτωμα .Οι υλοτόμοι ήταν οι μόνοι που έμεναν στο χωριό Χειμώνα α Καλοκαίρι, όχι όμως και οι οικογένειές τους. Αυτές κατέβαιναν με τους άλλους στα πεδινά. Λόγω ακριβώς της ιδιαίτερης δυσκολίας και των κινδύνων του επαγγέλματος, δε λειτουργούσε με τη μορφή οικογενειακής επιχείρησης . Εργαζόταν μόνο ο πατέρας , δε βοηθούσαν τα αγόρια. Στο υδροπρίονο έβγαζαν όλο το Χειμώνα την ξυλεία ,διανυκτερεύοντας στα βουνά και το Καλοκαίρι την πουλούσαν».

(Μ.Σπυροπούλου,Δ..Κωνσταντά)Αυτοί ήταν και οι λόγοι που οι υλοτόμοι δεν ήθελαν τα παιδιά τους να ασχοληθούν με αυτό το επάγγελμα. άσχετα αν το επάγγελμα ήταν δύσκολο ήταν ιδιαίτερα επικερδές σε αντίθεση με την κτηνοτροφία. Λίγοι είναι οι υλοτόμοι που έχουν απομείνει μέχρι σήμερα χρησιμοποιώντας βέβαια

νέες μεθόδους και αυτό γιατί οι υλοτόμοι αγαπούσαν ο επάγγελμά τους και το μετέδιδαν με πάθος στα παιδιά τους (οικ.Μ.Καλόγηρου).

« Στην κοινότητα ωστόσο συναντούσες ακόμη μαγαζιά τροφίμων ,κροπωλεία ,κουρεία, υποδηματοποιεία, καφενεία ,ραφεία κ.α.που είτε αποτελούσαν τη μόνιμη και μοναδική ασχολία κάποιων κατοίκων, είτε τη δευτερεύουσα και παράλληλη με την κύρια. Για παράδειγμα ,υπήρχε πιθανότητα ιδιοκτήτης καφενείου ή και κάποιου άλλου μαγαζιού να ήταν κάποιος με μόνιμη ασχολία την υλοτομία ή κάτι άλλο. Οι κάτοικοι βέβαια , που ασχολούνταν με αυτά τα επαγγέλματα αποτελούσαν φυσικά ένα μικρό αριθμό σύμφωνα με τα άλλα επαγγέλματα.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί , ότι πολύ πριν τον πόλεμο και τη μεγάλη καταστροφή του χωριού από την πυρπόληση (1943), δηλ. κατά τη δεκαετία του '20 υπήρχα ήδη στο χωριό εργαστήριο χρυσοχοΐας. Υπήρχαν μάλλον δύο οικογένειες χρυσοχόων, οι Φαρσαρώτου και οι Μάρκοι. Δε γνωρίζουμε αν δούλευαν σε συνεργασία , πάντως έφτιαχναν φλουριά και τέτοιου είδους τεχνήματα, γεγονός, που οδήγησε και το επάγγελμα στη δύση του μετά τον πόλεμο».(Μ.Σπυροπούλου Δ..Κωνσταντά,1995,101-107)

ΤαΟΠΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ

Στην τοπική κουζίνα υπάρχει αρκετή ποικιλία από παραδοσιακές συνταγές . Μερικά από αυτά που μπορείτε να βρείτε είναι :

Πίτες

Λαχανόπιτες, Χορτόπιτες, Τσουκνιδόπιτες, Τυρόπιτες, Κρεατόπιτες

Τραχανάδες

Σταρένιος , Ξινός , Χυλοπίτες

Κρέατα

Όλα τα κρέατα είναι ντόπια και η μορφή της κτηνοτροφίας είναι ημιεσταβλισμένη και ελευθέρως βοσκής . Τελευταία εφαρμόζεται και η βιολογική κτηνοτροφία .

Επίσης θα βρείτε ημιάγρια ζώα ελευθέρως βοσκής (αγριογούρουνα αγριοκάτσικα – λαγούς κ.α.) Κεμπάπ Προβάτου , Χοιρινού και Μοσχαρίσιου, Κοκορέτσι ,Μούρα, Σπληνάντερο . Τηγανιά από αγριογούρουνο , Ψητό αρνί – Κατσίκι - γουρουνάκι , Πατσάδες ζεστούς και παγωμένους , Λουκάνικα παραδοσιακά , Τσιγαρίδες - Καβουρμάδες. Το χειμώνα θα βρείτε σχεδόν όλα τα είδη κυνηγιού μαγειρεμένα με ντόπιες συνταγές

Τυριά – Γαλακτοκομικά

Παράγονται όλα τα είδη τυριών από γάλα πρόβατου-κατσίκας και αγελάδας. Φέτα, Κεφαλοτύρι, Κασκαβάλι, Κασέρι, Μανούρι, Ξινοτύρι Μπάτζιος, Ανθότυρο, Ανεβατό, Ξινόγαλο κ.α.

Μανιτάρια

Μανιτάρια όλα τα εδώδιμα είδη που φύονται στην περιοχή συλλέγονται μαγειρεύονται φρέσκα αποξηραίνονται για το χειμώνα η γίνονται τουρσί ή διατηρούνται σε κατάψυξη για να σερβίρονται όλο το χρόνο

Γλυκά

Γαλατόπιτες, κολοκυθόπιτες , καρυδόπιτες , γλυκό καρύδι – κυδώνι – κ.α.(www.perivoli.gr2006)

ΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ

Σύμφωνα με μια παλιά αφήγηση ενός Περιβολιώτη του Νάση Γιακούλη Παπαθανασίου. Όπως είναι γνωστό οι περισσότεροι από τους κατοίκους του Περιβολίου ασχολούνταν με την κτηνοτροφία την οποία ευνοούσαν και οι απέραντες εκτάσεις που κατείχε το χωριό με τα βοσκοτόπια και τα όμορφα λιβάδια. Ένα σημαντικό μέρος από αυτούς ζούσε από τα караβάνια των μουλαριών ,εκτελώντας μεταφορές σε όλη τη Βαλκανική χερσόνησο και πολλές φορές φθάνοντας μέχρι τη Βουδαπέστη – Βιέννη και Λειψία.

Οι τσελιγκάδες και οι τσομπάνηδες οπλοφορούσαν όλοι και πήγαιναν ομαδικά και οργανωμένοι στα χειμαδιά, γιατί υπήρχε φόβος να καταληστευτούν κατά τη διάρκεια του πολυήμερου ταξιδιού προς τη Θεσσαλία το Φθινόπωρο και προς το Περιβόλι την Άνοιξη. Γι' αυτό και ήταν πάντα παρόντες σε όλους τους ξεσηκωμούς των Ελλήνων κατά των Τούρκων κατακτητών, τόσο στη Θεσσαλία όσο και στη Μακεδονία-Ήπειρο, με δικούς τους αρχηγούς <καπεταναίους>.

Σε έναν από αυτούς τους ξεσηκωμούς αρχηγός τους ήταν ο Περιβολιώτης Μακρής κι όταν , μετά την συνθήκη του Βερολίνου το 1881, έγινε η προσάρτηση της Θεσσαλίας και οι επαναστάτες κλήθηκαν να εγκαταλείψουν τα όπλα και να επιδοθούν στις ειρηνικές τους εργασίες, ο Μακρής με τα παλικάρια του αποτραβήχτηκαν στα βουνά της Πίνδου συνεχίζοντας τον αγώνα τους, υπερασπιζόμενοι τους συμπατριώτες τους από τους δυνάστες και <ταξιντάριδες> καθώς και από τους Τουρκαλβανούς επιδρομείς που κατά καιρούς αποπειρώνταν να τους ληστέψουν τα χωριά, πράγμα που αποτελούσε μεγάλο πονοκέφαλο για τις Τουρκικές αρχές.

Για το λόγο αυτό , ο πασάς των Ιωαννίνων ανέθεσε στον περιβόητο τουρκαλβανό Φεζοδερβέναγα μια ομάδα Τουρκαλβανών να επιβάλλει την τάξη στην περιοχή. Για δυο από αυτές τις συγκρούσεις μεταξύ των κλεφτών και των Τουρκαλβανών μου έκαναν λεπτομερή αφήγηση μερικοί από τους επιζήσαντες που είχαν λάβει μέρος στις μάχες αυτές, ο Κούσιας Βράκας από το Περιβόλι και τα αδέρφια Κατσαμάνη – Παπαευθυμίου παο το Δίστρατο. .(Περιβολιώτικα νεα Γενάρης 1984)

Η ΠΑΓΙΔΑ

Ο Φεζοδερβέναγας αφού συγκρότησε ένα ισχυρό απόσπασμα κινήθηκε προς το Περιβόλι και όταν έφτασε στη Βωβούσα συνεπλάκη με την ομάδα του Μακρή που συνέβη να βρίσκεται εκεί, με αποτέλεσμα να εξοντωθούν όλοι οι Τούρκαλβανοί και να φονευτεί κι ο ίδιος ο Φεζοδερβέναγας.

Την ίδια εποχή ένα άλλο πολυάριθμο απόσπασμα Τουρκαλβανών έφθασε στο χωριό Δίστρατο και συνεπλάκη με τους ντόπιους. Οι τελευταίοι ζήτησαν την ενίσχυση του Περιβολιώτη Μακρή που μαζί με τα παλικάρια του βρισκόταν στη θέση Πάντεα Φούρλου κοντά στο Δίστρατο, ο οποίος και έσπευσε να τον βοηθήσει με αποτέλεσμα οι Τουρκαλβανοί να υποχωρήσουν και να κλειστούν σε ένα σπίτι αμυνόμενοι. Όταν κατάλαβαν ότι δεν υπήρχε άλλη διέξοδος παρά μόνον η παράδοση, ζήτησαν να παραδοθούν με τον όρο ότι θα τους άφηναν να φύγουν. Το αίτημά τους δεν έγινε δεκτό, η μάχη συνεχίστηκε και στην απέλπιδα προσπάθεια των Τουρκαλβανών να διαφύγουν σκοτώθηκαν όλοι. Μετά το γεγονός αυτό, ο Πασάς των Ιωαννίνων, επικεφαλής μεγάλης δύναμης στρατού κατέφθασε στην περιοχή και συγκεκριμένα στο Περιβόλι όπου κάλεσε τους προεστούς και τους μεγάλους κτηνοτρόφους. Εκεί στην πλατεία του χωριού τους μίλησε και τους είπε ότι ήρθε με αγαθές προθέσεις και κάλεσε τους Περιβολιώτες να ειδοποιήσουν το Μακρή ότι έχει σουλτανικό φερμάνι για χορήγηση αμνηστίας σε όλους και για το λόγο αυτό θα έπρεπε να τον ακολουθήσουν στα Γιάννενα για τις σχετικές με την αμνηστία διατυπώσεις. Ο Μακρής δέχτηκε με την τον όρο ότι θα του επέτρεπε να παρελάσει προηγουμένως μαζί με τα παλικάρια του και αρματωμένοι στους δρόμους των Ιωαννίνων και μετά να παραδώσει τα άρματα. Ο πασάς το δέχτηκε αμέσως κι έδωσε οδηγίες στους στρατιώτες του να συμπεριφέρονται φιλικά προς όλους. Μετά από παραμονή στο Περιβόλι δύο ημερών, οι Τούρκοι ακολουθούμενοι από τον Μακρή με τα 80 παλικάρια του και μέσω Αβδέλας και Δίστρατου, όπου εφάρμοσε την ίδια πονηρή πολιτική της προσφερόμενης αμνηστίας, παρέσυρε και από εκεί και από άλλους που επιβαρύνονταν με τις ίδιες κατηγορίες με τον Μακρή και έφτασε στη Σαμαρίνα και κατέλυσαν σε ένα μεγάλο αρχοντικό της οικογένειας που ήταν περιτοιχισμένο με υψηλά τείχη.

Στον αυλόγηρο όπου τους παρέσυρε για να τους πάρει δήθεν τα σχετικά στοιχεία, τα κλεφτόπουλα είχαν κάνει τα όπλα τους πυραμίδες ανυποψίαστοι για την παγίδα που τους έστηνε ο Πασάς. Κατόπιν ο Πασάς διέταξε να τους δέσουν όλους, έτσι όπως ήταν μαντρωμένοι και έναν –έναν τους έβγαζε από την πίσω πόρτα και πήραν δρόμο για το Κεράσοβο.(Περιβολιώτικα νεα Γενάρης 1984)

ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

Σε αυτή τη διαδρομή και κοντά σε μια βρύση , έβγαλαν από τη φάλαγγα τον καπετάν Γκίκα και τον ρώτησαν για έναν τάφο που βρισκόταν εκεί. Αυτός θαρραλέα απάντησε ότι ήταν ο τάφος τριών ταξιντάρηδων που είχε εκτελέσει ο ίδιος προ καιρού και αμέσως τον εκτέλεσαν πάνω στον ίδιο τάφο. Στη συνέχεια και μέσω Κονίτσης έφθασαν στα Γιάννενα όπου τους έκλεισαν μέσα στο κάστρο στη φυλακή. Στη φυλακή ο Μακρής αρρώστησε από ελονοσία και ενώ βρισκόταν με υψηλό πυρετό , ζήτησε από τον Τούρκο αρχιφύλακα να τον βγάλει λίγο έξω να πάρει αέρα . Αυτός του αρνήθηκε ενώ ο Μακρής τον παρακαλούσε, κατάφερε να τον πλησιάσει συρώμενος με τις αλυσίδες του ποδιού και τον έριξε κάτω νεκρό.

Ύστερα από αυτό το επεισόδιο τον Μακρή τον μετέφεραν στις φυλακές της Αυλώνας όπου και τον δηλητηρίασαν ενώ τους άλλους συντρόφους του τους μετέφεραν στις φυλακές των Αδάνων στη Νότια Τουρκία όπου παρέμειναν ξεχασμένοι για πολλά χρόνια. Κατάφεραν να στείλουν ένα σημείωμα στον Έλληνα Μητροπολίτη και με τις ενέργειές του στην Πύλη, τους αποφυλάκισε και γύρισαν πίσω στην Πατρίδα σε κακά χάλια. .(Περιβολιώτικα νεα Γενάρης 1984)

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

« Εξετάζοντας το Βελεστίνο βλέπουμε ότι η πλειονότητά τους είναι Περιβολιώτες ,και είναι εγκαταστημένοι πατρογονικά γύρω από την ακρόπολη των αρχαίων Φερών. Εκεί στη Νότια πλευρά της ακροπόλεως των Φερών ,ήταν το σπίτι του Περιβολιώτη Κώστα Κυρατζή, όπου κάποια μέρα γεννήθηκε ο Αντώνιος Κυρατζής ,ο Εθνομάρτυρας Ρήγας ο Βελεστινλής, όπως ο ίδιος ήθελε να αποκαλείται, ή Ρήγας Φεραίος , όπως τον αποκάλεσαν οι μετέπειτα ιστορικοί και λογοτέχνες. Ο Κώστας Κυρατζής έχοντας γνωστούς στο Πήλιο ,έστειλε το γιο του για να συμπληρώσει τα

γράμματα που έμαθε στο Βελεστίνο, στο Χειμερινό σχολείο των Περιβολιωτών, και αργότερα ξαναέφυγε υπό ανώμαλες συνθήκες και τον έστειλε στον Όλυμπο, στους αρματολούς του Ολύμπου.

Η εμφάνιση και το έργο του Ρήγα συντάραξαν τον Ελληνισμό, Συντάραξαν όμως και τον Πασά της Θεσσαλίας όπως και όλες τις Τουρκικές αρχές. Μόλις αποκαλύφθηκε η δράση του Ρήγα, έπεσαν σαν λύκια επάνω στην οικογένειά του, τους συγγενείς του, στους φίλους του και στους συμπατριώτες του ακόμη. Ασφαλώς κάποια διαταγή καταδίωξης έφθασε στο Βελεστίνο αλλά αυτό που επακολούθησε ήταν πέρα από τα όρια κάποιας τιμωρίας ή εκδικήσεως. Οι τοπικοί Τούρκοι δεν έχασαν την ευκαιρία να κορέσουν το μίσος κατά των ραγιάδων, τους οποίους πάντα ζήλευαν για την προκοπή τους.

Ο πατέρας του δολοφονήθηκε μέρα μεσημέρι στην αγορά και η μάνα του κατακρεουργήθηκε στο σπίτι μαζί με όλους τους συγγενείς και ξένους που έτυχαν εκεί. Το σπίτι λεηλατήθηκε και πυρπολήθηκε αμέσως. Άλλοι συγγενείς και συμπατριώτες εσφάγησαν, άλλοι φυλακίστηκαν και άλλοι κακοποιήθηκαν. Όλα τα σπίτια γύρω από το σπίτι του Ρήγα πυρπολήθηκαν και δεν ξαναχτίστηκαν ποτέ πια και έτσι ερείπια έμειναν μέχρι πριν λίγο καιρό. Τώρα πλέον είναι μέρος για τους τουρίστες για να μάθουν το έργο και τη ζωή του Ρήγα του Βελεστινλή.» (Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη, 1977, 102-104)

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΧΟΡΟΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΩΝ

ΚΙΝΙΚ': Είναι Περιβολιώτικος χορός (Εθνικός Ύμνος του Περιβολίου). Την ονομασία του την πήρε από την τοποθεσία την οποία χορεύεται. Είναι μια πεδιάδα που βρίσκεται στην άκρη της Βορειοανατολικής πλευράς του χωριού. Δεν έχει βρεθεί ακριβής μετάφραση της λέξης κινικ'

Ο χορός αυτός είναι μόνο ρυθμικός, δεν έχει λόγια. Χορεύεται αργά και έχει χορευτικό δρόμο στα δύο. Δηλαδή μεγάλο και δύο μικρά βήματα προς τη φορά του χορού. Τα χέρια είναι κάτω για όλους εκτός από τον πρώτο και τον δεύτερο που τα χέρια τους μπορούν να τα έχουν ψηλά για να μπορούν εύκολα να κάνουνε φιγούρες. Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες. Μπροστά έμπαινε και μπαίνει ο μεγαλύτερος άνδρας του χωριού και συνέχιζαν σε φθίνουσα ηλικιακή σειρά. Συνήθως μπροστά χόρευαν μόνο 2-3 άνδρες. Από τον μικρότερο χορευτή πιάνεται η μεγαλύτερη γυναίκα και τον κύκλο τον έκλεινε η μικρότερη γυναίκα χορεύτρια. Οι μουσικοί ήταν στο εσωτερικό του κύκλου μπροστά και κοντά στους πρώτους άνδρες χορευτές. Μόλις τελείωνε ο χορός οι γυναίκες έφευγαν, ενώ οι άνδρες αγωνιζόταν στο τριπλούν. Ο Περιβολιώτης έχοντας τόση αγάπη για το χωριό τους και τα έθιμά τους, προσπαθούν να διατηρήσουν τα έθιμα αναλλοίωτα μέχρι σήμερα και από ότι φαίνεται το έχουν καταφέρει. Στόχος τους τώρα είναι να το μεταδώσουν και στις επόμενες γενεές όχι τόσο τα έθιμα αλλά το ύφος του χορού αυτού που είναι τόσο δύσκολο και μοναδικό. Το ύφος αυτό βγαίνει σωστό μόνο όταν το βιώσεις από μικρή ηλικία περνώντας απ' όλα τα στάδια του χορού δηλ. από το τέλος στην αρχή. (Παλάντζα Κ.)

Χορός τῶν χί νικ-
ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Καραπατάκι
Allegro ♩: 180 (approx.)

ΑΗΔΟΝΙ: Είναι ξεχωριστός χορός και συνήθως χορεύεται μετά τα αργά μεπράτια που χορεύουν στην περιοχή. Το όνομά του το πήρε από το ομόνυμο τραγούδι « Άιντε να ακούς το αηδόνη πως λαλεί... » Στις αρχές χορευόταν μόνο από άνδρες και σχήμα σταυρού. Αργότερα άρχισαν να το χορεύουν και άνδρες και γυναίκες τόσο σε σταυρό όσο και σε κύκλο. Ο χορός αυτός χορεύεται κυρίως στο Περιβόλι Γρεβενών αλλά και σε άλλα Γρεβενιώτικα Βλαχοχώρια. Το θεωρούνε ως ένα ερωτικό τραγούδι και αυτό το καταλαβαίνουνε από τα λόγια του τραγουδιού. Ο χορός αυτός χορευόταν και χορεύεται ακόμη στα γλέντια που έκαναν οι Βλάχοι και κυρίως οι Περιβολιώτες μετά τη λήξη των εθίμων ή στις γιορτές(γάμους κ.τ.λ.).Ο χορός αυτός έχει μόνο τέσσερα βήματα αλλά κρατάει παραπάνω από τέσσερις χρόνους. Το πόδι που ελευθερώνεται κατά το τελευταίο βήμα είναι και αυτό που θα ξεκινήσει το επόμενο μέτρο. Το χαρακτηριστικό αυτού του χορού είναι ο αργός ρυθμός του και το χαρακτηριστικό λίκνισμα του σώματος του κάθε χορευτή. Το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό του σώματος είναι δύσκολο να επιτευχθεί από κάποιον που δεν το έχει βιώσει και δεν καταλαβαίνει τη σημασία του χορού αυτού όπως συμβαίνει με τους Περιβολιώτες.(Παλάντζα Κ.)

Οι άλλοι βασικοί ρυθμοί χορού που ακούγονται κάθε καλοκαίρι στο χωριό είναι οι χοροί: στα τρία, στα δύο, μπεράτια και συγκαθιστά με πολύ αργό ρυθμό όλα αυτά. Τα τραγούδια που ακούγονται έχουνε ρίζες και από την Μακεδονία αλλά και από την Ήπειρο λόγω του επηρεασμού που δέχτηκαν από τα γειτονικά χωριά αλλά, και από ιστορικά γεγονότα του παρελθόντος για τα οποία γράφτηκαν διάφορα τραγούδια αλλά είναι τραγούδια βγαλμένα από τη ζωή των Βλάχων του Περιβολίου. (Αυγέρη Σ.) Είναι Γρεβενιώτικα τραγούδια επηρεασμένα από Ηπειρώτικο ρυθμό και στυλ και αυτό λόγω των. (Σαράντης Β.)

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Όπως σε όλα τα Βλαχοχώρια έτσι και στο Περιβόλι υπάρχει μια οικογένεια από μουσικούς που παρευρίσκονται σε κάθε πανηγύρι εδώ και χρόνια και παίζουνε τα βαριά ακούσματα και τις ιδιαίτερες μελωδίες του χωριού. Η οικογένεια αυτή είναι η οικογένεια του Αλεξάκη του Φασούλα όπως τον αποκαλούνε στο χωριό. Είναι μια ήσυχη οικογένεια Βλάχων από την Τούργια Κρασιά. Κάποιοι κάτοικοι τους θεωρούνε πλέον Περιβολιώτες λόγω της συμμετοχής τους τόσο στα έθιμα λόγω της δουλειάς αλλά και λόγω της ζωής τους και των δραστηριοτήτων εκεί. Είναι μια οικογένεια που ασχολούνται όλοι με τη μουσική και συνεχίζουν να τη διαδίδουν και στους μικρότερους. Πλέον την ευθύνη αυτή την έχουν πάρει τα παιδιά αυτών. (Β.Σαράντης)

Η ορχήστρα αποτελείται από το κλαρίνο, το λαούτο, το ντέφι ή νταιρέ και τον τραγουδιστή που είναι άξιος να συνοδεύσει και να εκφράσει τα όμορφα τραγούδια των Περιβολιωτών. (Αυγέρης Αθ.)

Η μουσική αυτή κομπανία βρίσκεται κάθε χρόνο στο χωριό για τα πανηγύρια τα οποία αναφέρονται. Λόγω του γεγονότος ότι τα τραγούδια του Περιβολίου το Αηδόνι και το Κίνικ' έχουν κάποιες ιδιαιτερότητες ως μελωδίες είναι δύσκολο να τα καταφέρει ο κάθε μουσικός.

Η Παραδοσιακή φορεσιά του Περιβολίου

Στέλιος Β. Τσιλινής

Προϊστάμενος Δήμου Φερών- π. Πρόεδρος Π.Ο.Π.Σ. Βλάχων

Η Ανδρική Βλάχικη φορεσιά του Περιβολίου Γρεβενών

Εδώ θα μιλήσω για την ανδρική φορεσιά του Περιβολίου «ΤΣΙΠΟΥΝΙΑΗ» Αμπιλη – λείλη (Τα άσπρα και τα μαύρα).

Η Περιβολιώτικη Ανδρική επίσημη φορεσιά η γαμπριάτικη μέχρι το 1925 περίπου αποτελείτο από άσπρο πουκάμισο και άσπρα χολέβια αλλά από τότε και ενταύθεν μέχρι την αποχή του μεσοπολέμου άλλαξε και η επίσημη ήταν το μαύρο πουκάμισο και μαύρα χολέβια με το τσιπούνι και τον υπόλοιπο εξοπλισμό.

Φορεσιά αποτελείται :

Οι άνδρες κατάσαρκα φορούσαν την μάλλινη φανέλα που ήταν χρώματος άσπρη ή θαλασσί πλεγμένη στο χέρι , επίσης φορούσαν σάβρακο και αυτό μάλλινο του ίδιου χρώματος πλεγμένο επίσης στο χέρι το χειμώνα και το καλοκαίρι υφασμάτινο.

Το πουκάμισο όπως προανέφερα ήταν χρώματος μαύρο ή άσπρο , το μαύρο ήταν συνήθως μεταξωτό γυαλιστερό και το άσπρο ήταν κάμποι αρίστης ποιότητας .

Κούμπωνε στο στήθος μπροστά και κατέληγε σε γιακά παπαδίστικο κάνοντας δίπλα από τα κουμπιά πέντε πιέτες δεξιά και αριστερά . Από τη μέση και κάτω μέχρι το γόνατο που έφτανε έκανε αρκετές σούρες μόνο μπροστά . Το μανίκι ήταν φαρδύ και κούμπωνε στο καρπό του χεριού.

Τα χολέβια ήταν μάλλινα , πλεγμένα στον αργαλειό ανάλογα με το χρώμα του πουκαμίσου ήταν άσπρο ή μαύρο. Στην μέση δένανε με ζώνη, και από το γόνατο και κάτω ήταν στενό και έσφιγγε την γάμπα μέχρι τον αστράγαλο με κουμπιά που από το γόνατο και κάτω .Στα πόδια φορούσαν κάλτσες μάλλινες , πλεχτές στο χέρι χρώματος

μαύρο ή μπλε σκούρο. Κάτω από το γόνατο ήταν οι καλτσοδέτες με φούντες μαύρες

αριστερά και δεξιά.

Το γιλέκο ή τσικέτα . Το γιλέκο ήταν ραμμένο από μάλλινο ύφασμα δίμιτο στον αργαλειό και αργότερα από τσόχα , μαύρο η σκούρο μπλε και μπροστά ήταν χρώματος μπορντό ή μπλε σκούρο ή κυπαρισσί από βελούδο , ήταν κεντημένο με χρυσοκέντημα γύρω η με μεταξωτή κλωστή /το σύρμα / . Κούμπωνε ψηλά στο λαιμό και στη μέση και πολλές φορές στα πλάγια κάτω από το μανίκι με κουμπιά ή κόμσες . Το τσιπούνι ήταν μάλλινο υφασμένο στον αργαλειό χρώματος μπλε σκούρο / βινιουτ /το λεγόμενο δίμιτο δεν κούμπωνε μπροστά ήταν κεντημένο συνήθως με κλωστή χρώματος μπορντό. Ήταν μεσαίο και πίσω είχε 40 με 45 δίπλες (όπως λέει και το βλάχικο τραγούδι από τις Σέρρες «κου πατρουτζέτς ντι κλινοί»).Εδώ πρέπει να σημειώσω ότι στο Περιβόλι είχαμε αρκετούς ξακουστούς ραφτάδες όπως Οικονόμου , Λαμπράκης κ.α.

Η Ζώνη (μπρίνλου). Η ζώνη έσφιγγε το τσιπούνι . Ήταν αρκετά μεγάλη και ήταν φτιαγμένη στον αργαλειό χρώματος μπλε σκούρο ή μαύρο. Μέσα στην ζώνη τοποθετούσαν τα χρήματά τους ή το πουγκί με τον καπνό οι Περιβολιώτες . Ο κούκος . Στο κεφάλι του Περιβολιώτη το στόλιζε ο κούκος χρώματος μαύρο από λούτρο.

Τα τσαρούχια. Τα τσαρούχια ήταν μαύρα και μπροστά είχε φούντα τρίχινη και από κάτω για να μην φθείρονται εύκολα είχαν μικρά καρφιά . Στο Περιβόλι υπήρχαν αρκετοί τσαρουχάδες όπως Μπέλλας , Γιαννούσης κ.α.

Τα κοσμήματα .Στο στήθος του Περιβολιώτη κρέμονταν πάντα χρυσή ή ασημένια αλυσίδα που κατέληγε στο ρολόι τσέπης και στα πανηγύρια φορούσαν ασημένιες αλυσίδες- τα κιουτσέκια.

Η Γυναικεία φορεσιά του Περιβολίου Γρεβενών

Τα στοιχεία για την γυναικεία φορεσιά έχουν μαζευτεί από διάφορες γιαγιάδες διότι παλιές φορεσιές υπάρχουν πολύ λίγες και αυτό οφείλεται στον εμπρησμό του χωριού Περιβολίου Γρεβενών από τα κατοχικά στρατεύματα το έτος 1943.

Η Βλάχικη γυναικεία φορεσιά των βλάχων της Πίνδου ήταν περίπου ίδια . Σε άλλες περιοχές ήταν πιο πλούσια και σε άλλες πιο φτωχή . η Περιβολιώτικη γυναικεία φορεσιά είχε ποικιλία χρωμάτων και ήταν η ίδια και το χειμώνα και το καλοκαίρι διότι οι Περιβολιώτες ήταν μετακινούμενος λαός το χειμώνα στους κάμπους και το καλοκαίρι στα βουνά.Ως επίσημο με την καθημερινή δεν είχαν μεγάλες διαφορές.

Η Περιβολιώτικη γυναικεία φορεσιά αποτελείται :

Το πουκάμισο το οποίο ήταν άσπρο από ψηλό ύφασμα χασέ , το χειμώνα δε φορούσαν μάλλινη πλεκτή φανέλα / την μάλλινη / χρώματος γκρι και μπλε ανοιχτό , με ποδόγυρο κεντημένο , και στο κάτω μέρος λίγο βελούδο για να μην ξεφτίζει. Η φανέλα ήταν υφαντή στον αργαλειό ή πλεγμένη στο χέρι.

Το φόρεμα : Το φόρεμα ήταν στόφα χοντρή η βελούδο σιφόν συνήθως σκούρου χρώματος περισσότερο ήταν μπορντό , σκούρο μπλε / viniouy /βινιουτ / ή μαύρο με λουλούδια σε ανάλογο χρώμα . Από μέσα ήταν φοδραρισμένο και στο κάτω μέρος πέντε πόντων με βελούδο. Στη μέση ήταν μαζεμένο σούρα άνοιγε προς τα κάτω και ήταν μακρύ μέχρι τον αστράγαλο επίσης ήταν κοντό μέσα για να τονίζει περισσότερο το στήθος αλλά αργότερα το ήθελαν και την εγκυμοσύνη . Στο στήθος κούμπωνε με κόμσες η κουμπιά και έκαμε μικρές πιέτες . Άλλη μια πληροφορία είναι ότι βάζανε απ έξω μπούστο κεντημένο που έδενε στο λαιμό.

Το γιλέκο , η τσικέτο. Το γιλέκο ήταν ραμμένο από μάλλινο ύφασμα δίμιτο υφασμένο στον αργαλειό και αργότερα από τσόχα , μαύρο ή σκούρο μπλε και ήταν κεντημένο με χρυσοκέντημα γύρω- γύρω ή με μεταξωτή κλωστή / το σύρμα /και πίσω κεντούσαν σχήμα κληματαριάς . Μπροστά δεν κούμπωνε.

Το τσιπούνι . Τα τσιπούνι ήταν μάλλινο υφασμένο στον αργαλειό χρώματος μπλε σκούρο / βινιουτ / το λεγόμενο δίμιτο δεν κούμπωνε μπροστά ήταν κεντημένο συνήθως με κλωστή χρώματος μπορντό ήταν μεσάτο πίσω ήταν ριχτό και έκανε αρκετές δίπλες . Το τσιπούνι το φορούσαν συνήθως οι νέες ή οι μεσήλικες τον χειμώνα .

Η ποδιά. Η ποδιά παλιά ήταν υφασμένη στον αργαλειό και κεντημένη το με το χέρι σε διάφορα χρώματα και κάτω κατέληγε σε κρόσσια . Αργότερα η ποδιά ήταν από ύφασμα σατέν σε διάφορα χρώματα ανάλογα με το φόρεμα και ήταν κεντημένο στο χέρι , το κέντημα ήταν προσωπική υπόθεση κάθε κοπέλας και για αυτό ήταν πολύ σχολαστικό ως επίσης η ποδιά έδειχνε και την κοινωνική κατάσταση της κάθε κοπέλας ή της γυναίκας . Η δε λαϊκή παράδοση έχει τραγουδήσει την ποδιά της βλαχοπούλας / Στη κεντημένη σου ποδιά βρε βλάχα κ.α.

Η ζώνη . Η ζώνη έσφιγγε τη μέση της γυναίκας ήταν χρυσοκεντημένη και μπροστά κούμπωνε με ασημένια πορπή ή ήταν όλη η ζώνη από ασιμοζώνανο / όπως λέει και το περιβολιώτικο τραγούδι « ΕΧΕΙ ΤΟ ΑΣΗΜΟΖΩΝΑΡΟ ΧΑΜΠΛΑ – ΧΑΜΠΛΑ ΖΩΣΜΕΝΟ.

Τα κουκάκια . Το κεφάλι της βλάχας παλιά το στόλιζαν το φέσι που είχε και μια αράδα φλουριά αργότερα έβαλαν τα κουκιά τα οποία ήταν πάνω σε ειδικό σύρμα με ανάλογα χρώματα και κατέληγε σε μαντήλι μεταξωτό και δενόταν στην αριστερή πλευρά , έδιναν στην γυναίκα ιδιαίτερη αρχοντιά . Σήμερα η κατασκευή τους είναι πολύ δύσκολη και πολυδάπανη.

Τα παπούτσια . Τα παπούτσια ήταν μαύρα με λίγο τακούνι , οι δε κάλτσες ήταν πλεγμένες και κεντημένες στο χέρι και ήταν σε χρώμα μαύρο .

Τα κοσμήματα . Το κόσμημα στην βλάχα γυναίκα ήταν η μεγάλη αρχοντιά και ήταν πολύ προσεκτικό . Στο στήθος φορούσε φλουριά και ανάλογα με την κοινωνική της θέση είχε από μια ως τρεις αράδες φλουριά ήταν ντούπκα (πεντόλιρα) ή ναπολεόνια ή αυστριακά. Εάν δεν φορούσε φλουριά τότε είχε ασημένιες αλυσίδες τα κιουστέκια . Στην ζώνη από την πόρπη κρεμόταν ασημένια αλυσίδα και στην άκρη κατέληγε σε σουγιά στην τσέπη του τσιπουνιού. Στο χέρι βραχιόλι φαρδύ ασημένιο και δακτυλίδια και στα αυτιά κρεμόταν σκουλαρίκια.

ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΙΚΟΣ – ΒΛΑΧΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

(Προσωπικό αρχείο Παπατόλια Απ.)

- Η ημερομηνία του γάμου ορίζεται από τους γονείς του γαμπρού και της νύφης, ένα μήνα πριν.
- Το πλύσιμο της προίκας γίνεται σε καθορισμένη μέρα, πάντα Δευτέρα.
- Δύο εβδομάδες πριν από το γάμο πηγαίνουν από τον γαμπρό στο σπίτι της νύφης για να κόψουν το ύφασμα του νυφικού. Αυτό γίνεται ημέρα Κυριακή και ακολουθεί γλέντι αφού ασημώσουν το ψαλίδι, με το οποίο κόβουν το ύφασμα του νυφικού.
- Μία εβδομάδα πριν το γάμο, μέρα Παρασκευή, γίνεται η έκθεση της προίκας στο σπίτι της νύφης. Πηγαίνουν και από το σόι του γαμπρού στην έκθεση και ασημώνουν τα προικιά.
- Το κάλεσμα για τον γάμο γίνεται από τον βλάμη και δυο φίλους του γαμπρού, με τρία άλογα και τσίπουρο.

Κυρίως τελετή γάμου.

- Την Πέμπτη το βράδυ στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης ζυμώνουν τις κουλούρες με εφτάζυμο. Οι κουλούρες είναι πάντοτε σε αριθμό μονό και έχουν διάφορα σχέδια πάνω τους. Κουλούρες φτιάχνει και ο νονός και ο μπράτιμος.
- Το Σάββατο, από νωρίς το πρωί, ξεκινάει η προετοιμασία των φαγητών, που είναι κυρίως κρέας με πατάτες ή ρύζι και ψητά αρνιά. Ο γαμπρός δωρίζει σκούρες ποδιές στις γυναίκες που ασχολούνται με το φαγητό, ενώ στα κορίτσια ποδιές με διάφορα χαρούμενα χρώματα.
- Το γλέντι του γάμου γίνεται χωριστά. Της νύφης το Σάββατο το βράδυ, του γαμπρού την Κυριακή. Ο γαμπρός και ο μπράτιμος πηγαίνουν στο γλέντι της νύφης το Σάββατο το βράδυ – όχι άλλη μέρα γιατί τον μαυρίζουν.
- Την Κυριακή το πρωί ο γαμπρός με την παρέα του πηγαίνει τραγουδώντας στο σπίτι του μπράτιμου – για να πάρει τον μπράτιμο- ο οποίος φορώντας

άσπρη ποδιά, είναι συγχρόνως ο τελετάρχης του γάμου αλλά και ο άνθρωπος για όλες τις δουλειές.

- Μετά τον μπράτιμο σειρά έχουν τα προικιά. Μπροστά τα όργανα, κατόπιν ο μπράτιμος και το σόι του γαμπρού και πίσω ακολουθούν τα άλογα στα οποία θα φορτωθούν τα προικιά. Μέχρι να φορτωθούν τα προικιά, χορεύουν. Ο μπράτιμος παίρνει από τη νύφη ως δώρο μία άσπρη κότα, με κόκκινη κορδέλα στο λαιμό. Αφού φορτωθούν τα προικιά βάζουν πάνω στα άλογα δύο μικρά αγόρια, ένα ο γαμπρός, ένα η νύφη. Στα αυτιά των αλόγων υπάρχουν άσπρα δεμένα μαντήλια. Πάνω στα προικιά βάζουν μία κουλούρα σε μπακιρένιο ταψί (η τύχη της νύφης).

Από το σπίτι της νύφης μεταφέρουν την προίκα στο σπίτι του γαμπρού, από άλλο δρόμο και πάντα δεξιά με την εξής σειρά :

Πρώτα τα όργανα, μετά το σόι του γαμπρού, μετά τα άλογα και τέλος το σόι της νύφης. Στο σπίτι του γαμπρού ο πατέρας του "πληρώνει" τα προικιά στα αδέρφια της νύφης. Μετά το ξεφόρτωμα ο μπράτιμος περνάει πεδώντας πάνω από τα άλογα.

- Ο γαμπρός, ο μπράτιμος και το σόι του γαμπρού, με τα όργανα μπροστά, τραγουδώντας, πηγαίνουν στο σπίτι του νονού για να τον πάρουν. Επιστρέφουν στο σπίτι του γαμπρού με τον ίδιο τρόπο από άλλο δρόμο.
- Ακολουθεί το ξύρισμα του γαμπρού, στο σπίτι του. Ξεκινώντας από τον μπράτιμο και ακολουθώντας οι υπόλοιποι ασημώνουν το ξυράφι το οποίο βρίσκεται σε μπακιρένιο μπραγκάτσι. Μετά, αφού ντυθεί ο γαμπρός, ξεκινούν όλοι μαζί για το σπίτι της νύφης τραγουδώντας, με τα όργανα στην αρχή της πομπής. Ένα μικρό αγόρι κρατάει μία κουλούρα, την οποία αλλάζει στο σπίτι της νύφης. Μετά τα όργανα ακολουθούν ο πατέρας του γαμπρού, ο νονός, ο γαμπρός, ο μπράτιμος και κατόπιν όλο το σόι, τραγουδώντας.

Ο μπράτιμος κρατάει τα παπούτσια της νύφης τα οποία, φθάνοντας στο σπίτι της, της τα δίνει μπαίνοντας- μόνος του- μέσα στο σπίτι. Ο γαμπρός κάθεται στην πόρτα.

- Βγαίνοντας η νύφη από το σπίτι κάνει τρεις μετάνοιες και πετά πίσω της ένα ποτήρι με νερό, να σπάσει.
- Όλοι μαζί ξεκινούν για την εκκλησία. Πρώτα στην πομπή τα όργανα, μετά ο γαμπρός, ο μπράτιμος, ο νονός και το σόι του γαμπρού, μετά οι γονείς της νύφης, μετά η νύφη με το υπόλοιπο σόι της.

- Μετά τα στέφανα στήνεται χορός στο προαύλιο της εκκλησίας. Πρώτα χορεύουν οι δύο πεθεροί, μετά ο νονός, μετά οι νεόνυμφοι, μετά η νονά, μετά οι πεθερές και τέλος όλοι οι υπόλοιποι συγγενείς ιεραρχικά.
- Μετά τον χορό πηγαίνουν όλοι αν πομπή, τραγουδώντας, στο σπίτι του γαμπρού, όπου οι γονείς του υποδέχονται τους νεόνυμφους.
Δίνουν βούτυρο στη νύφη να αλείψει την πόρτα του σπιτιού και γλυκό του κουταλιού να την γλυκάνουν. Η νύφη πατάει σίδηρο και ένα άσπρο πατάκι, μπαίνοντας στο καινούργιο της σπίτι. Πριν μπει μέσα στο σπίτι ρίχνει στο μπράτσο του πεθερού μία πετσέτα και δίνει σε τρία παιδιά- ένα κορίτσι και δύο αγόρια- από ένα μαντιλάκι.
Μετά ο πεθερός βάζει στο κεφάλι της νύφης μία κουλούρα και την παίρνει μέσα στο σπίτι τραγουδώντας. Κερνούν του συμπέθερους λουκούμι, τσίπουρο και μεζέ (κρέας) και εκείνοι μετά αποχωρούν. Μόνο ένα μέλος της οικογένειας κάθεται με τη νύφη στο σπίτι του γαμπρού και συμμετέχει στο γλέντι το οποίο κρατάει ως το πρωί. Από τους αποχωρήσαντες από το σπίτι του γαμπρού επιστρέφει μία παρέα, οι "μπουγτζιάδες", για να συμμετέχει στο γλέντι. Ο νονός και ο μπράτιμος, οι οποίοι αποχωρούν μετά τον γάμο, επιστέφουν για το γλέντι- πηγαίνουν και τους παίρνουν- φέρνοντας από μία κουλούρα, αρνί ψητό και κρασί.
- Από το γλέντι πρώτος φεύγει ο νονός, τον οποίο ξεπροβοδίζουν μέχρι έξω από το σπίτι τραγουδώντας. Τελευταίος φεύγει ο μπράτιμος, αφού περιμένει να ξεντυθεί η νύφη.
- Τη Δευτέρα στρώνουν το σπίτι με τα προικιά της νύφης.
Η μητέρα της πηγαίνει στο καινούργιο σπίτι της κόρης, φέρνοντας μπουκουβάλα, φτιαγμένη με ψωμί, ζάχαρη και βούτυρο.
Τη Δευτέρα το μεσημέρι πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού οι γονείς της νύφης για τραπέζι.
Το απόγευμα της Δευτέρας το σόι της νύφης πηγαίνει σπίτι του γαμπρού, φέρνοντας λαλαγκίτες και κουραμπιέδες με λάδι.
- Μετά όλοι μαζί πηγαίνουν στη βρύση για να πάρει η νύφη νερί. Η πεθερά της νύφης πετά στο νερό ψωμί μέσα στο οποίο έχει βάλει χρήματα. Η νύφη αλείφει τη βρύση με βούτυρο. Γυρίζοντας στο σπίτι η νύφη κερνάει όλους το

νερό που πήρε από τη βρύση, αρχίζοντας από τον πεθερό. Όλοι ρίχνουν κέρματα στην κανάτα με το νερό.

- Την Τετάρτη το απόγευμα η νύφη επισκέπτεται τους γονείς της.
- Το Σάββατο το βράδυ κάνει τραπέζι η μητέρα της νύφης στους νεόνυμφους και τους δωρίζει ένα μπακιρένιο σκεύος.
- Την πρώτη Κυριακή μετά το γάμο πηγαίνουν στην εκκλησία οι νεόνυμφοι, τα πεθερικά, ο νονός και ο μπράτιμος. Εκεί δίνουν λουλούδια στους νεόνυμφους. Μετά την εκκλησία πηγαίνουν επίσκεψη στο νονό και μετά στους υπόλοιπους.
- Κάποια άλλη Κυριακή οι γονείς της νύφης κάνουν το τραπέζι στους νεόνυμφους και στους συμπεθέρους.

Και οι υπόλοιποι συγγενείς της νύφης κάνουν το τραπέζι στους νεόνυμφους. Φεύγοντας τους δίνουν ένα πιάτο γεμάτο, το οποίο εκείνοι δεν επιστρέφουν.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Α. Πάμε να πάρουμε τον Μπράτιμο και επιστροφή

1. Σε Περιβόλι Μπαίνω
2. Δεν φταίει η Μακρινίτσα
3. Ν' εδώ περνάει ο Μπράτιμος

Β. Πάμε να πάρουμε τον Κουμπάρο και επιστροφή

1. Στα Περιβολιώτικα Βουνά
2. Πήραμε το δρόμο – δρόμο
3. Ν' εδώ περνάει ο κυρ' νουνός

Γ. Πάμε να πάρουμε την προίκα και επιστροφή

1. Την ταντουφέκια που' πεφταν
2. Γκόγκος Μήσιος
3. Μαρία λεν την Παναγιά
4. Πιρουσιάνα

Δ. Πάμε να πάρουμε τη νύφη προς την εκκλησία

1. Το Κίνημα σου κυρ' γαμπρέ
2. Ποια νάνε αυτή η έμορφη
3. Μια ρωμιά κόρη διάβαινε
4. Μωρ άλμπα αμία
5. Μπάκτς γουνέλα
6. Πάτησαμεν το Χωριό
7. Μηλίτσα
8. Μου γέλασαν η έμορφες

Ε. Επιστροφή στο σπίτι του γαμπρού

1. Κίνησαμεν με τον Ήλιο
2. Στην κρανιά μες στο μπουγάζι
3. Μια ψιλή κόρη λιανή

ΣΤΑ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Στα περιβολιώτικα βουνά
τα καταχιονισμένα μωρέ παιδιά καημένα
στα καταχιονισμένα κι ας είστε λερωμένα

μονάχος το γκιζέριζα
πεζός και αρματωμένος
μωρέ παιδιά καημένα
πεζός και αρματωμένος
κι ας είστε λερωμένα.

Εκεί που τα γκιζέριζα
κι εκεί που γκιζερνούσα
έχασα το ρολόι μου
μ' ολόχρυση καδένα
αν το βρει νιος να το χαρεί
γέρος να μου το δώσει
μωρέ παιδιά καημένα
κι ας είστε λερωμένα

ΠΙΡΟΥΣΙΑΝΑ

Ανάμεσα ντι ντόι λα μουντς
ντε λα προυσιάν
ντε λα πι λια προυσιάνα ντε λα
κουο λια κου οκλιουλάϊ
Στου λιβάδι ουν γκουτούνιου
ντε λα προυσιάν ντε λα κουο λιτ
κουο κλιουλ λάϊ.
Σου γκουτούν ουν α φαντινα
ντε λα προυσιαν.....
σμι απλικάϊ σιν μπιάου θιαμ απ
ντε λα προυσιάν.
Σι σμι λάου λα μιν στου φατσα
Ντε λα προυσιανα.
Σι ν κατζου αρραβουάνα ντρου απα
Ντε λα προυσιανα.....

ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ

Δεν φταίει η Μακρυνίτσα
και η δόλια η Πορταριά
μωρ φταίει ο κατσαρέας
από τη Ζαγορά
και συ βρε Κατσαρέα (3)
δεν το πραξεις καλά (2)
που σήκωσες κεφάλι (3)
απάνω στην Τουρκιά (2)
ΗΣάτ Πασάς τ' ακούει (3)
από τα Γιάννενα (2)
Απλονάει τους Αρβανίτες
λιμούρα στα χωριά
Πάτησαν τη Μακρυνίτσα (3)
και η δόλια η Πορταριά.
Πήραν και δυο κοράσια
δεν ήταν στον ντουνιά (2)
Την μια την λεν Λένη
την άλλη Κων/νιά
Ελένη ήταν ταμένη
πεσκέσι στο βασιλιά

ΕΣΕΙΣ ΒΟΥΝΑ ΑΠ' ΤΑ ΓΡΕΒΕΝΑ

Εσείς βουνά απ' τα Γρεβενά
Εσείς βουνά απ' τα Γρεβενά
και πεύκα του Μετσόβου
περδίκια μου γραμμένη
και πεύκα του Μετσόβου
σαλή γραμματισμέ
λίγο για χαμηλώσετε
λίγο για χαμηλώσετε
για δυο ντουφέκια τόπο
για δυο ντουφέκια τόπο
σαλή γραμματισμέ
για να φανούν τα Γρεβενά
για να φανούν τα Γρεβενά
κι αυτό το Μέγα Σπήλιο
περδίκια μου γραμμένη
κι αν το μέγα Σπήλιο
σαλή γραμματισμέ
πως πολεμούν οι Έλληνες
με το Νιζάμ του ασκέρι
πέφτουν τα βόλια σαν βροχή
κι οι σφαίρες σαν χαλάζι
κι αυτά τα λιανοντούφεκα
σαν άμμος της θαλάσσης.
Πάψε Ζιάκα μ τον πόλεμο.
Πάψε και το ντουφέκι
να κατακάτσει ο κουρνιαχτός
και να στρωθεί η αντάρα
να μετρηθούν τα' ασκέρια μας
να δούμε πόσοι λείπουν
μετρούν οι Τούρκοι 3 φορές
του λείπουν 3 χιλιάδες
μετριούνται τα βλαχόπουλα
τους λείπουν 3 λεβέντες.

ΓΑΜΟΥ (Γαμπρός)

Ρούσα μ δεν στώπα 3 φορές (2)
Ρούσα μ δεν στώπα πέντε (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

Μη περπατάς καμαρωτά
χίλιες φορές σου τωπα. (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

Και όταν μπαίνεις στο χορό
μη σιέσαι μη λυγιέσαι (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

γιατί σκανιάζεις λια τα παιδιά
και πίνουν και μεθάνε
στα πρόβατα δεν πάνε. (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

Ρούσα μ σ' είδε κι ο γιόκας μου
κι αζάπι δεν τον κάνω. (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

Ρούσα μ θα στείλω λιά προξενιό
να' ρθει να σε γυρέψει (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

κι αν δεν σε δώσει λια η μάνα σου
ο γιος μου θα σε κλέψει. (μωρ μηλίτσα μου λεμονίτσα μου).

Τραγούδια που λέγονται στον Περιβολιώτικο Βλάχικο γάμο.

Με τη σειρά που λέγονται από το σόι του Γαμπρού

1. Το τραγούδι του μπράτιμου κάτω στο δαφνοπόταμο.
2. Το τραγούδι του νουνού.
Εδώ περνάει ο κυρ Νουνός.
3. α. Θέλω ν' ανέβω σε βουνό.
β. Μάνα τον γιο της στόλιζε. } Όταν ξυρίζουν τον γαμπρό
4. Του κυρ γαμπρού η μάνα.
5. Στου νιόγαμπρου την πόρτα.
6. Εσύ μανούλα του γαμπρού.
7. Το κίνημά σου κυρ γαμπρέ
8. Μωρ' άλμπα αμιά
μουσιάτα αμιά.
9. Μπάκ' τα γουνέλα.
10. Πατησάμαν το χωριό.
11. Αϊντε στολίσου λυγερή.
12. Κινήσαμαν με τον ήλιο.
13. Έβγα κυρά και πεθερά.
14. Σέβα – σέβα μωρ' νυφίτσα.
15. Φίλοι μ' καλώς ορίσατε (τάβλας).
16. Της λυγερής το φόρεμα (όταν κόβουν και ράβουν το νυφικό).

Το τραγούδι του μπράτιμου
(πηγαίνοντας να πάρουν τον μπράτιμο τραγουδούν)

Κάτω στο δαφνοπόταμο
και στα δασιά τραντάφυλλα
εδώ περνάει ο μπράτιμος
με τετρακόσιους άρχοντες
και με του Ρήγα τον υγιό
και εξήντα παλικάρια του
που χίλιοι τον πάν από κοντά

Το τραγούδι του Νονού
(πηγαίνοντας να πάρουν τον νουνό τραγουδούν)

Εδώ περνάει ο κυρ νουνός
Με τετρακόσιους άρχοντες
και εξήντα παλικάρια του
και με τον Ρήγα τον υγιό
που χίλιοι τον παν από κοντά.

Τραγούδι του ξυρίσματος του γαμπρού

Θέλω να ανέβω σε βουνό
Να βρω λιθάρι ριξιμών
Να πελεκίσω μάρμαρο
Να στήσω βρύση με νερό
Να λούσουμε το νιόγαμπρο.

Ξυράφια από τα Γιάννενα
Κι' ακόνια από την Πρέβεζα
Και το λεκάνι από τη Φραγκιά
Ξουρίζουνε το νιόγαμπρο.

Όταν ξυρίζουνε τον γαμπρό
(στη διαδικασία με την λεκάνη)

Μάνα τον γιο της στόλιζε
Γαμπρό για να τον κάνει
Βάζει τον ήλιο πρόσωπο
Στο στήθος το φεγγάρι
Βάζει και τον Αυγερινό
Να λάμψει στα μαλλιά του
Και την ευχή της του δωσε
Να ζήσουν να προκόψουν
Να κάνει γιους αρματολούς
Μωρέ και γιους καπεταναίους
Να πολεμήσουν την Τουρκιά.

Του κυρ γαμπρού η μάνα

Του κυρ γαμπρού η μάνα
Τη βαριά είναι ανασκουμπωμένη
Ανεβαίνει, κατεβαίνει
Και τον ήλιο παραγγέλνει
Κάτσε ήλιε και φεγγάρι
Όσπου να' ρθει το ζευγάρι

Στου νιόγαμπρου την πόρτα

Στου νιόγαμπρου την πόρτα
Και στον οβροό
Τετρακόσια παλικάρια
Όλα με τα σπαθιά
Παν να πάρουνε τη νύφη
απ' τα Γιάννενα.

Εσύ μανούλα του γαμπρού

Εσύ μανούλα του γαμπρού
Για βγες ψηλά στα κάγκελα
Να δεις το γιο σου π' αρμάτωσε
Και πως πρόπον τα' άρματα

Το κίνημά σου κυρ γαμπρέ

Το κίνημά σου κυρ γαμπρέ
Μωρέ να πας καλά, να' ρθεις καλά
Μωρέ να πας μονός, να' ρθεις διπλός
Μωρέ να φέρεις κόρη έμορφη.

Μωρ' άλμπα μια, μωρ' μουσιάτα αμιά

Μωρ'άλμπα μια, μωρ' μουσιάτα αμιά
Ιά τζ' λι'α τάτ' του στι ντά
Μα τάτου νιού τσουφλίκια ζντά
Σμίني μαράτα νου μι ντά.

Για τζ' λιανέτα λι'τα στι ντά
Μα νταντα αμιά προιτσία λι' ιζντα
Σμίني μαράτα νου μη ντά.

Για τζ' για φράτι του στι ντά
Μα φράτι νιου κουπία ζντά
Σμίني μαράτα νου μη ντά.

Μπάγκ' τς γουνέλα

Μπάγκ' τα γουνέλα σιάντι ντου π'μίνι

Φιάτ' σίγκουρ (2)

Σί ν' τσέμ του λόκλου ανώστρου

Ντόλικν' (2)

Ακλώ ιού κ'ντ πούλιλου τουτ'βιάρρα

Φιάτ' σίγκουρ...

Σί πιτρουνίκα κ'ντ προυμβιάρρα ντόλικν'

Νου γίνου λα τζιώνε

Τζιώνε νιάστι αρσίνι

Τζιώνε λα τζιώνε κυρατζί

Νου γίνου λα τζιώνε

Τζιώνε νιάστι αρσίνι

Νιάρι νάντανικ σίγκουρ'.

Πατησάμαν το χωριό

(η παρέα του γαμπρού τραγουδά)

Πατησάμαν το χωριό

Μωρ μάνα νάντα αμιά

Πήραμαν τη πέρδικα

Να τη βάλω σε κλουβί

Να λαλεί κάθε πρωί

Να ξυπνάει τις έμορφες

Ρούσες μαυρομάτες

Να ξυπνάει και μια ξανθιά.

Ντύσου στολίσου λυγερή

(φεύγοντας από τη νύφη)

Αιντε ντύσου στολίσου λυγερή

Ντύσου στολίσου ρούσα' μ

Να πάμε απάνω στο χωριό (2)

Στον τόπο τον δικό μου

Πανυγεράκι κάνουμε (2)

Αιντε τρανός χορός θα γένει.

Αιντε θε να σε βάλω στο χορό

Να πεις και να τραγούδι

Για να σ' ακούσει η μάνα μου

Αιντε για να σ' ακούσει η μάνα μου

να βγεί και να φωνάξει

ποια είσαι εσύ που τραγουδάς

άντε ποια είσαι εσύ που τραγουδάς

του γιού μου το τραγούδι

νυφούλα μ' θέλω να γενείς.

Κινήσαμεν με τον ήλιο

(μετά το χορό στην εκκλησία,
πηγαίνοντας για το σπίτι του γαμπρού)

Κινήσαμεν με τον ήλιο
Κι ήρθαμεν με το φεγγάρι
Στέκουν τ'άλογα στρωμένα
Παλικάρια αρματομένα
Για τ'αυτην την μαυρομάτα

(Το νιόπαντρο ζευγάρι, προχωρεί για το σπίτι τους.
Αυτοί που είναι στην αυλή τραγουδούν.)

Έβγα κυρά και πεθερά

Έβγα κυρά και πεθερά
Για να δεχτείς την πέρδικα
Που περπατεί λεβέντικα
Να δεις τον γιό σου πούρχεται
Και πως τον πρέπουν τα'άρματα
Σου φέρνει μια περδικούλα.

Σέβα-σέβα μωρ νυφίτσα

Σέβα σέβα μωρ νυφίτσα
Μες στου σταυραετού το σπίτι
Πάντα αυτού φωλιά να κτίσεις
Πάντα αυτού να ξεφωλιάζεις
Πέντε αγόρια και μια τσούπρα.

Φίλοι μ' καλώς ορίσατε

(της τάβλας)

Φίλοι μ' καλώς ορίσατε
Ροιδούλα μ', ροιδούλα μ' (2)
Φίλοι μ' κι' αγαπημένοι
Μαιός με τα λουλούδια
Ροιδούλα με τα ρόδια
Μωρ πώς την κοιτάν στη χαρά
Ροιδούλα μ' ,ροιδούλα μ'
Που χρόνους την εκοίταζα
Ροιδούλα με τα ρόδια.

Μια κόρη διάβαινε

(της στρατάς)

Ω μια κόρη διάβαινε

Σε πέτρινο γιοφύρι

Μωρέ παιδιά καημένα'

Σε πέτρινο γιοφύρι

Κι ας είστε λερωμέ

Στραβά φοράει το φέσι της (2)

Και λιανοτραγουδούσε

Μωρέ παιδιά καημένα

Λιανοτραγουδούσε

Απ' τον δικό της τον ηχώ

Κι απ' τα καλά τραγούδια

Και το γιοφύρι ράγισε

Σταμάτησε το ποτάμι

Και τα στοιχειά του ποταμού

Μουγκρίζουν και φωνάζουν

Πάψε λιαμ κόρη την ηχώ

Πάψε και τα τραγούδια

Για να κυλήσει ο ποταμός

Να διαβούν τα στοιχειά του.

Της λυγερής το φόρεμα
(όταν κόβουν και ράβουν το νυφικό φόρεμα)

Της λυγερής το φόρεμα
Της νύφης το φουστάνι
Ξήντα ραφτάδες το' ραβαν
Κι εξήντα μαθητάδες
Κι' ένα μικρό ραφτόπουλο
Λε για τζάνουμ τσούπρ μ
Ράβει και τραγουδάει
Όσα στολίδια νύφη μου
Έχει το φόρεμά σου
Τόσα να' ναι τα χρόνια σου
Και τόσα τα καλά σου.

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΤΑ ΚΛΗΔΩΝΑ

Παραμονή του Αη-Γιαννιού οι ανύπαντρες κοπέλες του χωριού μαζεύονται στην πλατεία του χωριού και ρίχνουν κάποιο προσωπικό τους αντικείμενο(χρυσασφικόν) στο κακάβι. Έχοντας ένα κακάβι στολισμένο με το αγριολούλουδο Αη Γιαννιός που έχει ιδιαίτερη χαρακτηριστική μυρωδιά ξεκινάνε χωρίς να μιλάνε για την βρύση «Φαντίνα» που βρίσκεται κοντά στην πλατεία, για να πάρουν το αμίλητο νερό. Όταν φτάσουν στην βρύση γεμίζουν το κακάβι με το αμίλητο νερό και επιστρέφουν στην πλατεία του χωριού χωρίς να μιλάνε. Αφού φτάσουν στην πλατεία οι δύο νεότερες που κρατάνε το κακάβι το αφήνουν στην μέση της πλατείας για να ξεκινήσουνε το χορό. Στο χορό συμμετέχουν όλες οι γυναίκες που βρίσκονται στην πλατεία, και μπαίνουν, μπροστά οι παντρεμένες, μετά οι αρραβωνιασμένες και τέλος οι ανύπαντρες και τα παιδιά. Αφού πιαστούνε αρχίζουν να τραγουδούνε με το στόμα και χωρίς όργανα το ομώνυμο τραγούδι. Αφού τελειώσουν το χορό παίρνουν το κακάβι και το πάνε σε κάποιο χώρο για να το φυλάξουνε για να συνεχίσουνε την επόμενη ημέρα.

Ανήμερα του Αη –Γιαννιού το απόγευμα οι ανύπαντρες κοπέλες μαζεύονται πάλι στην πλατεία του χωριού για να δούνε μέσα στο κακάβι τον άντρα που θα παντρευτούνε. Έτσι παίρνει η καθεμία μια τρίχα από τα μαλλιά της και κρεμάει το προσωπικό αντικείμενο που είχε ρίξει στο αμίλητο νερό, κουνώντας την τρίχα πάνω από το κακάβι προσπαθεί να δει μέσα στο νερό διάφορες φιγούρες που θα δείχνουν κάποια από τα στοιχεία του άντρα που θα παντρευτεί (π.χ φρούτα=μανάβης,πέννα=μορφωμένος,ζώα =τσέλιγκας κτλ.). Αφού όλες οι κοπέλες το κάνουν αυτό, ξεκινάνε πάλι για την βρύση τραγουδώντας το ομώνυμο τραγούδι για να ‘πνίξουν’ όπως λένε τον Αη Γιαννιό. Αφού πνίξουν τον Αη Γιαννιό φεύγουνε στα σπίτια τους με την ελπίδα ότι τον επόμενο χρόνο τέτοιον καιρό θα έχουνε βρεί το ταίρι τους και δεν θα μπορούνε πλέον ν συμμετέχουν σε αυτό το έθιμο(Αυγέρη Σ.).

Τα' γιαννιός

Τα' γιαννιός γιαννιός ματάκια
Ιου βα ντόρνι αστάρα νοάπτια

Σούνου μέρου, σούνου πέρου
Σούνου αούμπρα ντι γκουτούνιου

Αντούναςβα' φιατιλι- φιατιλι σι μβιάστιλι
Τρα' σνα' τσεμ λα σιόπουτι

Τσεσβα' βοι κα ιο νου γίνου
Νταντα αμιά μι ισούσι

Ντάντα μια μι ισούσι
Αολτάρι ντουμανικά'

Αολτάρι ντουμανικά'
Ντόι φλουριοι ναι ντουσιρά

Ντοϊ φλουριοι ναι ντουσιρα'
Ντοϊ φλουριοί κα' βισσιάνοι.

(Αυγέρη Σ.-Τζάνη Κ.)

ΣΤΙ ΒΙΝΙΑΡΙ (ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ)

«Στι Βίνιαρι» είναι το έθιμο που τελείται κατά τον εορτασμό της Αγίας Παρασκευής, είναι πανηγύρι για την κοινότητα και διαρκεί τρεις μέρες, 26, 27 και 28 Ιουλίου. Στις 26 γιορτάζουν στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, 27 στον Αγίου Γεωργίου που είναι και η κεντρική εκκλησία του χωριού και 28 στον Αγίου Αθανασίου. Κάθε μέρα από αυτές γιορτάζουν τα σπίτια που ανήκουν στο μαχαλά που έχουν την ονομασία της κάθε εκκλησίας. Το πρωί μαζεύονται όλοι μικροί μεγάλοι στην εκκλησία του κάθε μαχαλά για τον εορτασμό του μαχαλά και την λειτουργία της ημέρας. Μετά το πέρας της λειτουργίας ο παπάς και οι επίτροποι στέκονται στη μέση του προαυλίου της κάθε εκκλησίας με την εικόνα του Αγίου της εκκλησίας για το έθιμο του υψώματος της εικόνας. Είναι ένας πλειοδοτικός διαγωνισμός που δίνει το δικαίωμα σε όποιον πάρει το ύψωμα δίνοντας το ανάλογο ποσό χρημάτων (μεροκάματα) να σύρει αυτός και η οικογένειά του πρώτοι το χορό ακολουθώντας την μουσική των οργανοπαιχτών που ακολουθούν τις επιθυμίες και το ύφος του κάθε πρωτοχορευτή. Το έθιμο αυτό παραμένει αναλλοίωτο στο χρόνο με τα μόνη αλλαγή τα μεροκάματα δεν μετατρέπονται σε δραχμές αλλά σε ευρώ.

Αφού χορέψουν πρώτοι όλοι όσοι βρίσκονται στο χορό η μουσική σταματάει, ο χορός διαλύεται και όλοι φεύγουν από την εκκλησία για τις καθιερωμένες επισκέψεις στα σπίτια των γνωστών τους που μένουν σε αυτόν τον μαχαλά και γιορτάζουν. Από όσα θυμάμαι και εγώ πηγαίναμε σε κάθε σπίτι η γιαγιά, η μαμά μου οι θείες μου και όλα τα ξαδέρφια μαζί (περίπου 10 άτομα) και καθώς μπαίναμε λέγαμε «Άνι μουλτσ'» δηλαδή 'χρόνια πολλά', κάτι που είχαμε μάθει από μικρά. Αφού τελειώναμε τις επισκέψεις της κάθε ημέρας ή την υποδοχή του κόσμου όταν γιόρταζε η δική μας η ενορία που είναι την τελευταία ημέρα του πανηγυριού μαζευόμασταν οικογενειακώς όλοι να φάμε και να ξεκουραστούμε γιατί το πανηγύρι συνεχίζεται το απόγευμα.

Το απόγευμα με την αρχή της Δύσης του ηλίου οι κάτοικοι μαζεύονται στην πλατεία του χωριού για να ξεκινήσουν μαζί με τα όργανα μπροστά, και πίσω μια ομάδα που όλο μεγαλώνει καθώς περνάνε από το δρόμο δίπλα στη «Βάλια Πρέφτουλου» (το ποτάμι του παπά) για να βγουν στο κίνικ'. Ο κόσμος ακούει τα όργανα που παίζουν και μαζεύονται ένας ένας για να συνοδεύσουν την αργή κίνηση του ρυθμούς σύμφωνα με το άκουσμα των οργάνων μέχρι το κίνικ' για να αρχίσει ο μεγάλος χορός.

«Ο Μεγάλος χορός όπως λέγεται είναι ο χορός στον οποίο θα πιαστούν όλοι οι χωριανοί, αλλά και όσοι ξένοι παρευρίσκονται. Ο καθένας στη σειρά του. Ο κύκλος συνεχώς μεγαλώνει καθώς ο κόσμος συνεχίζει να έρχεται. Μονό καθώς είναι ο χορός ,απλώνεται σ' όλη την έκταση του πλατώματος. Τα όργανα ακολουθούν τους πρώτους χορευτές κατά πόδας. Η κοινότητα ξεδιπλώνεται και εκτίθεται. Δηλώνει ότι είναι εκεί και ότι θα συνεχίσει να είναι. Θα συνεχίσει να είναι και η ίδια. Ενωμένη παρά τις εσωτερικές αντιθέσεις και αντιφάσεις της. Με τις διαφορές και τις αντιπαλότητες, που ,πέρα απ' όλα τα άλλα ,επιβεβαιώνουν την ενότητά της ,το γεγονός της ενιαίας και σφιχτής κοινωνικής δομής.

Ο καθένας στη σειρά του. Του φύλου και της ηλικίας του κατ' αρχήν. Η κοινωνική διαστρωμάτωση και ιεραρχία δεν αντανακλάται απλώς, επιδεικνύεται και αναπαράγεται σε συμβολικό επίπεδο. Καθοριστικός παράγοντας η ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας και επιβεβαίωσης και ενίσχυσης της ενότητας. Κάτι που πρέπει σε τελική ανάλυση να εκτεθεί τελετουργικά και να κατοχυρωθεί κοινωνικά. Τα σύμβολα είναι εκείνα που μιλάνε ,και αυτός ο χορός είναι γεμάτος συμβολισμούς. Σε μια κοινωνία με στοιχειώδη καταμερισμό εργασίας και χωρίς αναπτυγμένη ταξική δομή τέτοια, είναι φυσικό, κυρίαρχο στοιχείο στην κοινωνική της ιεραρχία να είναι

κατά φύλο και ηλικία διαχωρισμός του πληθυσμού της. Η πραγματικότητα αυτή εκφράζεται σε τούτο το χορό που διαμορφώθηκε ιστορικά σε τέτοιες κοινωνικές συνθήκες. Βασικός λοιπόν παράγοντας στη σειρά του χορού είναι ο διαχωρισμός των δύο φύλων.» (B.Νιτσιάκος σε συνεργασία με τον Σ Λαίτσο,1995,119-135)

«Μπροστά οι άντρες και πίσω οι γυναίκες. Μια σειρά με το δικό της πολύ σημαντικό κοινωνικό νόημα. Πρώτοι οι ηλικιωμένοι, ακολουθούν οι μεσήλικες, μετά οι νιόπαντροι και τέλος οι υποψήφιοι γαμπροί και οι έφηβοι, τα παιδιά. Η ίδια σειρά ισχύει και για τις γυναίκες. Με αυτή τη σειρά σε έναν κύκλο κινούνται όλοι στον αργό ρυθμό στα δύο που παίζουν τα όργανα και που είναι τόσο μονότονος. Έτσι

κινείται και ανανεώνεται η τοπική κοινωνία . Δεν είναι τυχαίο ότι αυτό το τριήμερο φρόντιζαν όλοι οι ξενιτεμένοι , όπου κι αν βρίσκονταν, να γυρίζουν στο χωριό για να ανανεώνουν τους δεσμούς τους και να δηλώνουν στην τοπική κοινωνία τη δική του θέση στη σειρά. Ο χορός αυτός, αποτελεί άριστη ευκαιρία γνωριμίας μεταξύ των νέων. Από εδώ ξεκινούσαν παλιά τα προξενιά και τα νυφοδιαλέγματα.

Όταν τελειώνει ο χορός, οι γυναίκες, κατά την παράδοση, αποσύρονται, για να παρακολουθήσουν το αγώνισμα του άλματος εις τριπλούν στο οποίο εθμικά επιδίδονται οι άνδρες. Τα κωμικά στοιχεία που έχουν περισφύσει τελευταία την εκδήλωση δηλώνουν κατά κάποιον τρόπο και τον εκφυλισμό της. Ενδεικτικό επίσης τόσο των αλλαγών στα ήθη όσο και του δυναμικού χαρακτήρα της εκδήλωσης είναι το γεγονός ότι πρόσφατα οι γυναίκες, μετά το τέλος του μεγάλου κοινού χορού, στήνουν το δικό τους γυναικείο χορό, ο οποίος παρουσιάζει στοιχεία που δηλώνουν την ίδια τη χειραφέτηση της γυναίκας αλλά και το ρόλο των γυναικών που ζουν και εργάζονται σε αστικά κέντρα. .

Όταν τελειώσουν όλα αυτά η τελετουργία συνεχίζεται. Συγκεντρώνονται όλοι στη δυτική έξοδο του χοροστασίου, δίπλα στη 'Βάλια Πρέφτουλου'. Εκεί σχηματίζονται δύο κομπανίες ,οι οποίες παίζουν βασικό ρόλο σε αυτό που πρόκειται να ακολουθήσει. Η πρώτη απαρτίζεται από άνδρες που πρέπει κατά κανόνα να έχουν περάσει τη μέση ηλικία και λιγοστές γυναίκες της ίδιας ηλικίας, ενώ η δεύτερη από νεότερους άνδρες και γυναίκες που ακολουθούνται και από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Χωρικός άξονας κίνησης η αρτηρία Κίνικ' – Μεσοχώρι. Η πρώτη κομπανία 'παίρνει' το τραγούδι , ενώ η δεύτερη επαναλαμβάνει. Πρόκειται για μια διαδικασία επικοινωνίας των γενεών και μύησης των νεοτέρων. Τα σύμβολα εδώ είναι κυρίως λεκτικά. Λέξεις και ονόματα που παραπέμπουν σε σημαντικά γεγονότα και πρόσωπα. Η κίνηση των ομίλων ρυθμική. Τραγουδούν και μετά περπατούν αργά συζητώντας μέχρι να έρθει η σειρά τους πάλι. Τα τραγούδια που λέγονται δεν είναι μόνο ιστορικά. Είναι και απλά λυρικά , που για κάποιο λόγο έχουν προσλάβει ιδιαίτερη συμβολική σημασία. Η σειρά με την οποία τραγουδιούνται δεν είναι πάντα η ίδια. Ξεκινάνε ωστόσο με το τραγούδι «Σε Περιβόλι μπαίνω».» . (Β.Νιτσιάκος σε συνεργασία με τον Σ Λαίτσο,1995,119-135)

Κάποια από τα τραγούδια που λέγονται στην κάθοδο αυτή από Κίνικ' στο Μεσοχώρι.

Σε Περιβόλι μπαίνω

Σε Περιβόλι μπαίνω(τρις) σε πεύκα σε οξιές(δισ)
Και σάστισεν ο νους μου(τρις) από τις ομορφιές(δισ)
Πάω στην κρύα βρύση(τρις) να πιω κρύο νερό(δισ)
Βρίσκω τη Λένα πλένει(τρις) και λιανοτραγουδεί(δισ)
Σκύφτω να τη ρωτήσω(τρις) και δε μου δέχεται(δισ)
Της τάζω κολονάτα(τρις) κι αρούσικα φλουριά (δισ)
'Δε θέλω κολονάτα (τρις) και αρούσικα φλουριά(δισ)
μον' θέλω ρουμπιέδες (τρις), γιαννιώτικα φλουριά.'(δισ)

Η Κορηλιανή

Μια ψηλή [μωρ' μια ψηλή, μια ψηλή] κόρη λιανή
Σε γιοφύρι κάθετα.
Σε γιοφύρι κάθετα και όλο συλλοιάζεται:
'Πως θα περάσουμε (δισ) τούτο το θολό νερό.'
Νιούτσικος ν'εδιάβαινε και την καλημέριζε
'Καλήν ώρα κόρη μου', 'βρε καλώς τον νιούτσικο.'

Η Γράμμουστα

Ορ' (τα'ειν'τα), μωρέ τι ειν'τα ντουφέκια πόπεφταν,
Αιντε και φοβερά βροντούσαν
[μωρέ παιδιά καημένα]
(και φοβερά βροντούσαν), [κι ας είστε λερωμένα].
(Μήνα).[μωρέ], μήνα σε σε γάμο τα'άριχαν(δισ)
μήνα σε πανηγύρι (δισ)
[μωρέ παιδιά καημένα].
(μήνα σε πανηγύρι), [κι ας ειστε λερωμένα].
(Μον' τα), [μωρέ],μον'τα 'ριχαν στη Γράμμουστα(δισ)
(άιντε) σ'αυτό το λιανοτόπι(δισ)
[μωρέ παιδιά καημένα]
(σ'αυτό το λιανοτόπι), [κι ας είστε λερωμένα].

Πάγαινα το δρόμο δρόμο

Πήγαινα το δρόμο δρόμο το στενό το μονοπάτι.
Βρίσκω μια μηλιά στο δρόμο με τα μήλα φορτωμένη
Κι άπλωσα να πάρω ένα και μου μίλησε
'τα'χει αφέντης μετρημένα...' (δισ)
Φύσηξε βοριάς αγέρας και τα τίναξε.

Δεροπολίτισσα

Μωρ' Δεροπολίτισσα, [μωρ' καημένη]
(μωρ' Δεροπολίτισσα), [ζηλεμένη]
Συ'ντας πας στην εκκλησιά, [μωρ καημένη]
(Συ'ντας πας στην εκκλησιά), [ζηλεμένη μου]
Με λαμπάδες με κεριά, [μωρ' καημένη]
(με λαμπάδες με κεριά) [ζηλεμένη μου].
Για προσκύνα και για μας, [μωρ καημένη]
(για προσκύνα και για μας), [ζηλεμένη μου]
για τ'εμάς τους χριστιανούς, [μωρ καημένη]
(για τα'εμας τους χριστιανούς), [ζηλεμένη μου].
Μη μας πάρει ν'η Τουρκιά, [μωρ καημένη]
(μη μας πάρει ν'η Τουρκιά), [ζηλεμένη μου]
και μας σφάζει σαν τα'αρνιά, [μωρ καημένη]
(και μας σφάζει σαν τα'αρνιά), [ζηλεμένη μου].
Σαν τα'αρνια την Πασχαλιά, [μωρ καημένη]
(σαν τάρνια την πασχαλιά), [ζηλεμένη μου]

Δεν φταίει η Μακρυνίτσα

Δεν φταίει η Μακρυνίτσα, η δόλια η πορταριά,
Μον' φταίει ο Χατζαρέας ν'από τη Ζαγορά,
Που σήκωσε κεφάλι ν'απάνω στην Τουρκιά
Κι έστειλε ζαπτιουέδες λημούρα στα χωριά.
Μας πήραν δυο κοράσια δεν ήταν στον ντουνιά,
Τη μια την λέγαν Λένη, την άλλη Αναστασιά.
Τις πήραν και τις πάνε στη Πόλη στο βασιλιά
Σε μάρμαρα παλάτια ,παράθυρα χρυσά,
Πό' χουν ' σημένιες πόρτες, μάλαμα τα κλειδιά.

Στην Κρασιά μεσ' στο μπουγάζι

Στην Κρασιά μεσ' στο μπουγάζι

Πάτησαν ένα καρβάνι.

Το καρβάνι απ' το Ζαγόρι.

Πήραν άσπρα, πήραν γρόσια

Πήραν και μια Ρουμιά κόρη

Που'ταν άσπρη σαν το γάλα

Κόκκινη σαν το πιπέρι,

Πό'χει τα' ασημοζώνναρο χαμπλα χαμπλά ζωσμένο.

Του Γκόγκου Μίσιου

Βασιλικός μου μύρισε, για δέστε ποιος διαβαίνει.

Ο Γκόγκο Μίσιος πέρασε, στα Γιάννινα πηγαίνει,

Στα Γιάννινα και στον πασά, στου μπέη τα σαράια.

‘Ωρα καλή σου, μπέη μου’ - ‘Καλώς τον Περιβολιώτη’.

‘Γκόγκο γιατί μας άργησες να ρθεις να προσκυνήσεις;’

‘Δε μ’αφ’ ηναν τα ψηλά βουνά κι αυτές κρύες βρυσούλες’.

Φλέγκα και Βάλια Κάλντα και σεις ψηλά βουνά

Κλάψτε το Γκόγκο Μίσιο το δερβετζή πασά.

Όταν πίνουν όλοι το χορό εκεί στο μεσοχώρι όπως ακριβώς χόρευαν στο κινικ' με τη διαφορά ότι ορυθμός που χορεύουν είναι στα τρία και χορεύουν χωρίς τα όργανα αλλά τραγουδώντας με το στόμα. Κάποια από τα τραγούδια αυτά είναι τα ακόλουθα.:

Του Ζιάκα

Ν'εσείς βουνά απ'τα Γρεβενά (δισ),και πεύκα του Μετσόβου,

[περδίκια μου γραμμένη]

(και πεύκα του Μετσόβου),[Σαλί γραμματισμένη],

λίγο για χαμηλώσατε(δισ) για δυο ντουφέκια τόπο,

[περδίκια μου γραμμένη]

(για δυο ντουφέκια τόπο), [Σαλί γραμματισμένη],

για να φανούν τα Γρεβενά (δισ) κι αυτό το Περιβόλι,

[περδίκια μου γραμμένη]

(κι αυτό το Περιβόλι), [Σαλί γραμματισμένη].

Πώς πολεμούν οι Έλληνες (δισ)με του Νιζάμ τα'ασκέρι,

[περδίκια μου γραμμένη]

(με του Νιζάμ τα'ασκέρι), [Σαλί γραμματισμένη].

Πέφτουν τα βόλια σαν βροχή(δισ) κι οι σφαίρες σαν χαλάζι,

[περδίκια μου γραμμένη]

(κι οι σφαίρες σαν χαλάζι),[Σαλί γραμματισμένη].

Κι αυτά τα λιανοντούφεκα(δισ) σαν την ψιλή βροχούλα,

[περδίκια μου γραμμένη]

(σαν τη ψιλή βροχούλα),[Σαλί γραμματισμένη].

Πάψε Ζιάκα μ', τον πόλεμο(δισ), πάψε και το ντουφέκι.

[περδίκια μου γραμμένη]

(πάψε και το ντουφέκι), [Σαλί γραμματισμένη]

να κατακάτσει ο κουρνιαχτός(δισ), και να σκωθεί η αντάρα

[περδίκια μου γραμμένη]

(και να σκωθεί αντάρα), [Σαλί γραμματισμένη]

για να μετρήσουμε τάσκέρ(δισ) να δούμε πόσοι λείπουν

[περδίκια μου γραμμένη]

(να δούμε πόσοι λείπουν), [Σαλί γραμματισμένη].

Μετριούνται οι Τούρκοι τρεις φορές (δισ)τους λείπουν τρεις χιλιάδες

[περδίκια μου γραμμένη]

(τους λείπουν τρεις χιλιάδες), [Σαλί γραμματισμένη].

Μετριούνται τα Βλαϊχόπουλα(δισ) και λείπουν τρεις λεβέντες

[περδίκια μου γραμμένη]
(και λείπουν τρεις λεβέντες), [Σαλί γραμματισμένη].

Ο Κωνσταντούλας

[Οϊ] (δεν ειν') ,[μωρέ], δεν είναι κρίμα κι άδικο (δισ)
[άιντε] παράξενο μεγάλο,
[Κωνσταντούλα μου, ορέ κάτσε φρόνιμα].
[Οϊ], (που ζε), [μωρέ], που ζέψανε τον Κωνσταντή(δισ)
[άιντε], με τα'άγριο βουβάλι,
[Κωνσταντούλα μου, ορέ κάτσε φρόνιμα].
[Οϊ], (να κου), [μωρέ] να κουβαλήσει μάρμαρο (δισ)
[άιντε] απο το μαρμαροβούνι,
[Κωνσταντούλα μου, ορέ κάτσε φρόνιμα].
[Οϊ], (να χτί),[μωρέ] ,να χτίσουν την Αγια Σοφιά (δισ)
[άιντε] το μέγα μοναστήρι,
[Κωνσταντούλα μου, ορέ κάτσε φρόνιμα].

Δε σου θαρρούσα ποταμιά

Δεν σου θαρρούσα ποταμιά[Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Νερό να κατεβασεις , [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
Και τώρα πως κατέβασες[Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Μια θάλασσα γιομάτη, ,[Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
Φερνείς δεντρα φέρνεις κλαδια, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Πεύκα ξεριζωμένα, [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
Φέρνεις και μια χρυσομηλιά, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Με μήλα φορτωμένη, [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
Κι απάνω στα κλωνάρια της, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Πέρδικα φωλιασμένη, [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
Κι ο σταυραετός τρούριζε, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
Τρούρω απ'τη φωλια της, [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
'Για φεύγα φεύγα σταυραϊτέ, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
και μη με τροϋρίζεις, [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
μη μου χαλάσεις το κατιό, [Χαιδόλια από τα Γιάννενα](δισ)
και τη χρυσή φωλιά μου,' [Γιαννιώτικο ζωνάρι](δισ)
(B.Νιτσιάκος σε συνεργασία με τον Σ Λαίτσο,1995,119-135)

ΤΑ ΜΟΝΟΗΜΕΡΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Σύμφωνα με τα έθιμα του χωριού και όπως προαναφέραμε υπάρχουν και τα πανηγύρια που είναι απλά χωρίς πολλές τελετουργίες. Αυτά τα πανηγύρια είναι οι εορτασμοί από ονομαστικές εορτές και εξωκλήσια, τα οποία είναι: Προφήτη Ηλία, Άγιο Σωτήρα, και 15 Αυγούστος. Ομάδες Περιβολιωτών ξεκινάνε το πρωί για να ανεβούνε στο αντίστοιχο εξωκλήσι τόσο με τα πόδια όσο και με τα αυτοκίνητα πλέον. Τα ξωκλήσια είναι χτισμένα σε κορυφές λόφων στις άκρες του χωριού. Η χωρητικότητά τους είναι πολύ μικρή περίπου 30 άτομα, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι να μένουν έξω και ακούγοντας τη λειτουργία που κάνει ο παπάς με τους ψαλτάδες να απολαμβάνουν τόσο την ωραία θέα του χωριού αλλά και την φύση που ξεπροβάλλει μπροστά τους.

Μετά το πέρας της λειτουργίας ο παπάς και οι επίτροποι στέκονται στη μέση του προαυλίου της κάθε εκκλησίας με την εικόνα του Αγίου της εκκλησίας για το έθιμο του υψώματος της εικόνας. Είναι ένας πλειοδοτικός διαγωνισμός που δίνει το

δικαίωμα σε όποιον πάρει το ύψωμα δίνοντας το ανάλογο ποσό χρημάτων (μεροκάματα) να σύρει αυτός και η οικογένειά του πρώτοι το χορό ακολουθώντας την μουσική των οργανοπαιχτών που ακολουθούν τις επιθυμίες και το ύφος του κάθε πρωτοχορευτή. Το έθιμο αυτό παραμένει αναλλοίωτο στο χρόνο με τα μόνη αλλαγή τα μεροκάματα δεν μετατρέπονται σε δραχμές αλλά σε ευρώ.

Αφού χορέψουν πρώτοι όλοι όσοι βρίσκονται στο χορό η μουσική σταματάει, ο χορός διαλύεται και όλοι φεύγουν από την εκκλησία για τις καθιερωμένες επισκέψεις στα σπίτια των γνωστών τους που γιορτάζουνε εκείνη την ημέρα η και για τις καθιερωμένες επισκέψεις στο μαχαλά του Προφήτη Ηλία. Μόλις τελειώσουν και οι επισκέψεις τελειώνει και το πανηγύρι για να αρχίσουν σιγά σιγά τις προετοιμασίες για το επόμενο ή για την αναχώρησή τους από το χωριό λόγω των εργασιών που έχουν στα αστικά κέντρα.(Αυγέρη Σ.-Τζάνη Κ.-Παλάντζα Κ.)

ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Ένα άλλο καθιερωμένο πανηγύρι των Περιβολιωτών που άρχισε να ισχύει από τις αρχές της δεκαετίας του 70' και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα έχοντας μεγάλη επιτυχία κάθε χρόνο είναι το Λαϊκό Πανηγύρι όπως το ονομάζουν οι Περιβολιώτες. Αυτό το πανηγύρι γίνεται το Σάββατο πριν το 15 Αύγουστο από το σύλλογο του χωριού που λειτουργεί μόνο τα καλοκαίρια.

Ο εξωραϊστικός εκπολιτιστικός σύλλογος Περιβολίου «Βάλια Κάλντα» σε συνεργασία με τους άλλους συλλόγους του χωριού,

- Σύλλογο Περιβολιωτών Τρικάλων
- Σύλλογο Περιβολιωτών Μαγνησίας
- Σύλλογο Περιβολιωτών Θεσσαλονίκη
- Σύλλογο Περιβολιωτών Αθήνας

Λόγω της έλλειψης ατόμων και ενδυμασίας βοηθάνε για την επίτευξη αυτού του πανηγυριού.

Μικροί και μεγάλοι από όλες τις περιοχές που κατοικούν Περιβολιώτες, συγκεντρώνονται και κάνουν ένα πρόγραμμα κάνοντας πρόβες κάποιες μέρες πριν

για να το παρουσιάσουν στους Περιβολιώτες που θα μαζευτούνε στην πλατεία του χωριού για τον καθιερωμένο χορό.

Το Σάββατο το βράδυ ορχήστρα που επιλέγεται στέκεται στη μέση της πλατείας για να έχει την ευκαιρία όλος ο κόσμος που βρίσκεται εκεί να χορέψει σύμφωνα με τους ρυθμούς του Περιβολίου. Επίσης γίνονται κι οι απονομές από τους αγώνες ποδοσφαίρου και στίβου που γίνονται κατά τη διάρκεια της εβδομάδας.

Αυτό το γεγονός φέρνει πιο κοντά τους χωριανούς μεταξύ τους αλλά και τα νέα παιδιά με την παραδοσιακή μουσική που κάθονται ως μερακλήδες μέχρι να χαράξει.

(Αυγ'ρη Σ.- Παλάντζα Κ.)

ΣΤ' ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΑ' (ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ) ΣΙΓΝΙΑΙ

«Το «Σίγνιλι» είναι ένα θρησκευτικό έθιμο που υφίσταται και σήμερα στο Περιβόλι, ενώ από όσα ξέρουμε δεν υφίσταται σε κανένα άλλο χωριό της Ελλάδος. Από πότε και από ποια αιτία καθιερώθηκε ήταν δύσκολο να το μάθουμε. Η επικρατέστερη μέχρι τώρα πληροφορία είναι ότι εκείνη την ημέρα το χωριό σώθηκε πριν αιώνες από κάποια άγνωστη σήμερα συμφορά. Άλλη πληροφορία λέει ότι γίνεται σαν ευχαριστήρια δέηση για τον καλό τερματισμό του καλοκαιριού, για την υγεία των ανθρώπων και των ζωντανών τους. Τι σημαίνει η λέξη «Σίγνιλι»(σημεία), από πού προήλθε ούτε και αυτό το ξέρουμε.» (Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,182-183)

Το πανηγύρι αρχίζει από 7 Σεπτεμβρίου νωρίς το απόγευμα όπου γίνεται εσπερινός για την γιορτή της επόμενης ημέρας στην κεντρική εκκλησία του χωριού. Μόλις τελειώσει ο εσπερινός όλοι οι παρευρισκόμενοι βγαίνουν έξω και ακολουθούν τον παπα τους ψαλτάδες και την εικόνα του Αγ. Γεωργίου. Ξεκινάει ο παπάς να προχωράει για να κάνουν τον γύρω της εκκλησίας και όσοι ακολουθούν χωρίζονται σε δύο ομάδες και ψέλνουν «Άγιε Γιώργη κύριε φύλαξε τους δούλους σου Κύριε Ελέησον» απαντάει η δεύτερη ομάδα με τον ίδιο σκοπό και μόλις τελειώσουν ξαναπαντάει η πρώτη με «Ένας είναι ο Θεός ο μεγαλοδύναμος Κύριε Ελέησον» και συνεχίζει πάλι η δεύτερη. Αυτό γίνεται συνέχεια μέχρι όλη η ομάδα να που

ακολουθεί να κάνει τρεις φορές το γύρω της εκκλησίας και να μπει η εικόνα πάλι στη θέση της για να τελειώσει αυτή η λιτανεία, να αποχωρήσει ο κόσμος για συνεχίσουν τη βραδιά τους καθώς είναι τα όργανα στην κοινοτική ψησταριά του χωριού, όπως κάνουν οι νέοι ή να πάνε στο σπίτι να ξεκουραστούνε για την λιτανεία της επόμενης ημέρας, που το κάνουν οι γέροι και τα μικρά παιδιά.(Αυγέρη Σ.-Παλάντζα Κ)

Στις 8 Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο , στη γιορτή της Γεννήσεως της Θεοτόκου ,γίνεται στο περιβόλι μόνο λειτουργία στην κεντρική εκκλησία του Αγ. Γεωργίου.

«Στην αυλή της εκκλησίας γίνεται η πλειοδοτική δημοπρασία για το ποιος θα δώσει τα περισσότερα για να κρατήσει το λάβαρο του Αγ. Γεωργίου. Στη δημοπρασία ,επειδή προσφέρονται μεγάλα ποσά ,αλλά και επειδή το λάβαρο είναι βαρύ, με μακρύ κοντάρι, λαμβάνουν μέρος μόνο ομάδες από πολλά άτομα». .(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,182-183)

Διαγωνίζονταν οι τσελιγκάδες με τους κερατζήδες, με τους πριονάδες και με τις συντεχνίες.(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,182-183) Τώρα λόγω της έλλειψης των επαγγελματιών αυτών διαγωνίζονται μόνο οι τσελιγκάδες με τους υπόλοιπους Περιβολιώτες και ξένους οι οποίοι βρίσκονται εκεί αυτή την ημέρα. Κατά την διάρκεια της δημοπρασίας πλέον ο μπάρμπα Γιάννης( ) με τον παπά και τους φαλτάδες για να αφήσει χρόνο στους ενδιαφερόμενους να δώσουν περισσότερα

χρήματα κάνει μια κύκλα όπως λέει και ο ίδιος γύρω από την εκκλησία φορτώνοντας την εικόνα όποιος από τους παρευρισκόμενους θέλει και όποιος άλλος θέλει συνοδεύει ψέλνοντας « Άγιε Γιώργη κύριε φύλαξε τους δούλους σου κύριε Ελέησον. Ένας είναι ο θεός ο μεγαλοδύναμος Κύριε Ελέησον.» Αυτή η ευκαιρία δίνεται δυο φορές γιατί μετά στην Τρίτη κύκλα όπως φωνάζει και ο μπάμπια Γιάννης είναι η τελευταία και η δημοπρασία έχει τελειώσει και το ύψωμα το έχει πάρει αυτοί που δώσανε τα περισσότερα χρήματα. .(Αυγέρη Σ.-Παλάντζα Κ)

Την ίδια ώρα ,όλοι οι κάτοικοι διαγωνίζονται ποιος θα κρατήσει τις άλλες φορητές εικόνες από όλες τις εκκλησίες (καμία άλλη εκτός από τον Αι-Γιώργη δε βγαίνει από το τέμπλο)(Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,182-183) καθώς και τα εξαπτέρυγα της εκκλησίας για πάρουν δύναμη για την χρονιά που έρχεται. Η εικόνα του Αγίου Γεωργίου που βγαίνει από το τέμπλο είναι καθαρό ασήμι και είναι κάτι που απέμεινε μαζί με την εκκλησία μετά την καταστροφή του χωριού το 1943.

«Μόλις τελειώσει η λειτουργία και η δημοπρασία , όλοι οι κάτοικοι που μπορούν να περπατήσουν, κρατώντας μια εικόνα στο χέρι , πρέπει να λάβουν μέρος στη λιτανεία. Επικεφαλής τα εξαπτέρυγα , το «μπαιράκι» και η εικόνα του Αγ. Γεωργίου. Μετά οι ψάλτες ,οι ιερείς, οι άρχοντες και τέλος ο υπόλοιπος κόσμος. Όλοι και σε ολόκληρη τη διαδρομή αναφωνούν το «Κύριε Ελέησον»» (Θεόδωρου Κ. Π. Σαράντη,1977,182-183)

Αν και με κάποιες μικρές διαφορές της διαδρομής πλέον από το παρελθόν, η πομπή ξεκινάει με τον ανήφορο και την πρώτη στάση στην οικία της οικογένειας Βράκα για να γίνει μια μικρή λειτουργία. Η ανηφόρα συνεχίζεται για να φθάσει στην εκκλησία του Αγ. Αθανασίου όπου γίνεται στάση και δέηση. Η πομπή συνεχίζεται πίσω από τον Αγ. Αθανάσιο παράλληλα του ρέματος «Βάλια Πρεφτλου» για να κατεβούμε το γκρεμό και να φτάσει στο νεκροταφείο όπου γίνεται στάση και ένα τρισάγιο. Μετά παίρνει πάλι τον ανήφορο και πηγαίνει στην εκκλησία της Αγ. Παρασκευής για να γίνει στάση και δέηση. Από εκεί προς το Βορρά παρακάμπτει τα σπίτια της συνοικίας Σφούρλα και περνάει τη Γκορντομπίλια για να φθάσει στο προαύλιο της εκκλησία του Αγ. Παντελεήμονα όπου γίνεται στάση και δέηση.

Συνεχίζοντας ανεβαίνει στον Προφήτη Ηλία για άλλη στάση και δέηση για να συνεχίσει κατεβαίνοντας στο ρέμα του Τζέγκα και μετά ανεβαίνει στην απότομη κορυφή «Τσιούμα», όπου η άνοδος είναι πραγματικό μαρτύριο με αποτέλεσμα να ανεβαίνουν όσοι μπορούν αλλά πάντα το «μπαιράκι» του Αγ. Γεωργίου. Από την Τσιούμα κατεβαίνουν την Νότια πλευρά του χωριού για να περάσουν πάλι από τον Αγ. Αθανάσιο, να περάσουν να ξεδιψάσουν όσοι θέλουν από τη βρύση «Φα'ντίνα»

και να συνεχίσει μέχρι την πλατεία του χωριού όπου γίνεται η τελευταία μικρή λειτουργία και να αφήσουν τις εικόνες και τα λάβαρα στην εκκλησία για να τα προσκυνήσει όποιος πιστός επιθυμεί. (Αυγέρη Σ.-Παλάντζα Κ)

Καθ' όλη τη διάρκεια της περιφοράς της εικόνας πολλοί κάτοικοι του χωριού βγαίνουν έξω από τα σπίτια τους μοιράζοντας διάφορα εδέσματα όπως γλυκά, χυμούς, χαλβά, πίτες κ.α. σε όποιον συνοδεύει στην περιφορά της εικόνας. Την εικόνα μπορεί να την κουβαλήσει όποιος θέλει και έχει το κουράγιο τέτοιου βάρους. Η διαδρομή αν και είναι λίγο μεγάλη φαίνεται τόσο μικρή για τους πιστούς που την διανύουν.(Αυγέρη Σ.-Παλάντζα Κ)

Η ιεροτελεστία τελειώνει όταν φτάνει πια μεσημέρι . Τότε με επικεφαλής αυτούς που όπως λένε οι Περιβολιώτες «πήρε ή σήκωσε το ύψωμα» ανοίγει το γλέντι. Όλος ο κόσμος μπορεί να χορέψει, μπροστά οι άντρες και πίσω οι γυναίκες μετά από αυτόν που πήρε το ύψωμα. Ο χορός συνεχίζεται μέχρι όλοι να χορέψουν. Τα τραγούδια που χορεύονται είναι ορχηστρικά και βασικός χορός είναι το «κίνικ'» εκτός και αν κάποιος από τους πρωτοχορευτές θέλει κάποιον άλλο σκοπό να χορέψει. Στη συνέχεια οι εκκλησία με τα λεφτά που πήρε από τη δημοπρασία κάνει το τραπέζι σε αυτούς που πήραν το ύψωμα και την παρέα τους. Εκεί βρίσκονται και τα όργανα παίζοντα κάθε σκοπό που θα τους ζητηθεί. Έτσι το γλέντι συνεχίζεται ως αργά και πολλές φορές μέχρι και το πρωί. (Αυγέρη Σ.-Παλάντζα Κ)

Το έθιμο συνεχίζεται ακόμη και σήμερα με μέγα προσέλευση κόσμου, τόσο ντόπιων όσο και ξένων που πάνε να γνωρίσουνε και να ζήσουνε αυτό το ιδιαίτερο έθιμο του Περιβολίου που συνεχίζεται επιβλητικό και μεγαλοπρεπές δίνοντας αίγλη και γοητεία στο χωριό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ντόντου ,Γ.- Παπαθανασίου,Γ., (1973) «Το Περιβόλι η αετοφωλιά της Πίνδου»,Θεσσαλονίκη.
- Σαράντη Θεόδωρου Κ.Π. (1977), «Το χωριό Περιβόλι – Γρεβενών», Αθήνα.
- Νιτσιάκος Β.-Αράπογλου Μ.-Λαϊτσος Σ. (1995), « Το Περιβόλι της Πίνδου». Περιβόλι.
- Πανελλήνια Ομοσπονδία Βλάχων (2006) Πρακτικά Σεμιναρίων Λαογραφίας και Βλάχικων παραδοσιακών χορών.
- Τ.Αδαμακόπουλος-Π.Ματσούκα,(2005) Πίνδος-Γρεβένα,Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών.
- Περιβολιώτικα Νέα,(Γενάρης 1984)
- Ημερολόγιο 2005 Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας
- Συνεντεύξεις:
  1. Αυγέρης Αθανάσιος (1923)
  2. Αυγέρη –Παλάντζα Σοφία (19...)
  3. Σαΐτης Νικόλας (1978)
  4. Σαράντης Βασίλης (19...)
  5. Τζάνη Κωνσταντινιά (1936)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

- Ευχαριστώ τους καθηγητές μου Γιάννη Δήμα και Χρήστο Παπακώστα για την στήριξη και την καθοδήγησή τους.
- Τους ανθρώπους των συνεντεύξεων.
- Τον Σύλλογο Περιβολιωτών Μαγνησίας και τον Απ. Παπατόλια μέλος αυτού για την παραχώρηση προσωπικού υλικού.
- Ιδιαίτερα ευχαριστώ την οικογένειά μου που με στήριξε σε κάθε ενέργειά μου για την επίτευξη της εργασίας αλλά και κάθε μου στόχου.
- Τέλος ευχαριστώ όλους όσους βοήθησαν για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας που για εμένα ήταν όνειρο ζωής.

